

หัวข้อเรื่อง

1. อภิปรายปรัชญาฝ่ายเหตุผล
2. อภิปรายปรัชญาฝ่ายประสบการณ์นิยม

สาระสำคัญ

1. ฝ่ายเหตุผลนิยม ถือว่าความแท้จริงสามารถรู้ได้ด้วยเหตุผล
2. ฝ่ายประสบการณ์นิยม ถือว่าความแท้จริงรู้ได้ด้วยการสัมผัส หรือประสบการณ์เท่านั้น

จุดมุ่งหมาย

เมื่อได้ศึกษาบทที่ 4 จบแล้ว จะสามารถ

1. เข้าใจถึงทฤษฎีเหตุผล และประสบการณ์นิยมได้
2. ชี้ให้เห็นข้อแตกต่างของทั้ง 2 ระบบได้
3. เปรียบเทียบได้ชัดเจนทั้ง 2 ระบบ
4. วิเคราะห์ให้เห็นชัดเจนระหว่างประสบการณ์นิยม-เหตุผลนิยม
5. สรุปความคิดรวบยอดได้ทั้ง 2 ระบบ

บทที่ 4 อภิปรัชญาสมัยใหม่ (The Modern Metaphysics)

นักอภิปรัชญาสมัยใหม่นั้น เมื่อแบ่งเป็นประเภทใหญ่ ๆ แล้ว แบ่งได้ 2 ประเภท คือ

- 1) นักอภิปรัชญาฝ่ายเหตุผลนิยม (Rationalism)
- 2) นักอภิปรัชญาฝ่ายประสบการณ์นิยม (Empiricism)

ก. ฝ่ายเหตุผลนิยม

นักปรัชญาพวกนี้เน้นหนักในเรื่องการใช้เหตุผล หรือการคิด การคำนวณ เป็นองค์ประกอบพื้นฐานสำคัญยิ่งในความรู้ทั้งปวง นักเหตุผลนิยมเชื่อว่า มีมโนคติ (Ideas) แนวความคิด (concept) บางอย่างที่ไม่ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ เชื่อว่า ความแท้จริงสามารถรู้ได้ด้วยเหตุผลเท่านั้น ประสบการณ์อาจมีบทบาทบ้าง แต่เป็นเพียงข้อมูลประกอบ ส่วนการตัดสินใจอยู่ในอำนาจของเหตุผล

มนุษย์มีสมรรถภาพในการคิดใช้เหตุผลเข้าถึงความจริงติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด (Innate Idea) คือปัญญา ส่วนใครจะใช้ได้ดีแค่ไหนก็อาจแตกต่างกันไปบ้าง

นักปรัชญาฝ่ายเหตุผลนิยมที่สำคัญ ๆ ก็มี เดส์คาร์ต - สปิโนซ่า - ไลบ์นิซ และนักเหตุผลนิยมภาคพื้นยุโรป

ข. ฝ่ายประสบการณ์นิยม

นักปรัชญาพวกนี้เน้นบทบาทของการสังเกต หรือประสบการณ์ หรือประสาทสัมผัสว่าเป็นบ่อเกิดของความรู้ อยาตนะที่ใช้ในการรับรู้ก็มี ตา หู จมูก ลิ้น กาย มโนคติ หรือแนวคิดทุกอย่างล้วนมาจากประสบการณ์ และความจริง ก็ต้องอิงอาศัยประสบการณ์เท่านั้น

พวกประสบการณ์นิยมขัดแย้งกับพวกเหตุผลนิยมว่า มนุษย์เราไม่มีปัญญา หรือสมรรถภาพในการใช้เหตุผลเข้าถึงความจริงติดตัวมาแต่กำเนิด (Innate Idea) แต่มนุษย์มา

สิ่งต่าง ๆ หลังจากที่ได้มีประสบการณ์ หมายความว่า การใช้เหตุผลของมนุษย์ขึ้นอยู่กับพื้นฐาน
ของประสบการณ์

นักปรัชญาฝ่ายประสบการณ์นิยมที่สำคัญ ๆ ก็มี ล็อก เบอ์คเลย์ ฮิวม์ และนัก
ประสบการณ์นิยมชาวอังกฤษ

เดส์คาร์ต (Descartes ค.ศ. 1594-1650) นักเหตุผลนิยม

เกี่ยวกับเรื่องความคิดนั้น เดส์คาร์ต ได้แยกแยะความคิดออกเป็น 3 ประเภท คือ

- 1) ความคิดที่ได้จากภายนอก ที่เรียกว่า Adventitious Idea
- 2) ความคิดที่จิตสร้างขึ้น เรียกว่า Factitious Idea
- 3) ความคิดที่ติดตัวมาแต่กำเนิด ที่เรียกว่า Innate Idea

ความคิดประเภทแรก เป็นความคิดที่ได้มาจากประสาทสัมผัส เป็นความคิดที่ไม่แจ่มชัดคลุมเครือ
ความคิดประเภทที่สอง เป็นความคิดที่จิตสร้างขึ้น เป็นจินตนาการ บวกกับประสบการณ์
จึงมีการชัดเจนกว่าความคิดประเภทแรกนิดหน่อยเท่านั้น

ความคิดประเภทที่สาม เป็นความคิดที่ติดตัวมาแต่กำเนิด เป็นแบบที่สมบูรณ์ เพราะพระเจ้า
เป็นเจ้าของทุกสิ่งให้แต่กำเนิด

อย่างไรก็ตาม ในทฤษฎีของเดส์คาร์ต การค้นหาเหตุผลแบบอนุมานเท่านั้นที่จะ
นำไปพิสูจน์ความแท้จริงทางอภิปรัชญาได้ โดยเดส์คาร์ตได้พิสูจน์ความแท้จริงทางอภิปรัชญา
3 ประการ ตามลำดับดังต่อไปนี้ จิต พระเจ้าเป็นเจ้า และ โลก

เกี่ยวกับจิต

เดส์คาร์ต พิสูจน์ความมีอยู่ของจิตดังนี้ ข้าพเจ้า มีความสงสัย เมื่อมีความสงสัยก็ต้อง
มีผู้สงสัย ความสงสัยคือความคิด ผู้สงสัยก็คือผู้คิด ความคิดคือความมีอยู่ เพราะฉะนั้นผู้คิด
ก็ต้องมีอยู่ ผู้คิดในที่นี้ หมายถึงจิต จึงต้องเป็นสิ่งที่มีความมีอยู่ ดังที่เดส์คาร์ตได้สรุปว่า

“ข้าพเจ้าคิด ข้าพเจ้าจึงมีอยู่” (I think, therefore I am)

เกี่ยวกับพระเจ้า

เดส์คาร์ตได้พิสูจน์ความมีอยู่ของพระเจ้าว่า ข้าพเจ้ามีความคิดเกี่ยวกับพระเจ้า
ซึ่งเป็น ความคิดติดตัว (Innate Idea) ความคิดติดตัวนี้ พระเจ้าเป็นต้นเหตุให้เกิดขึ้น และ
เป็นความจริง เพราะฉะนั้นพระเจ้าจึงมีอยู่

เกี่ยวกับโลก

เดส์คาร์ต พิสูจน์ความมีอยู่ของโลกว่า พระเจ้าเป็นผู้สร้างโลก พระเจ้ามีอยู่
เพราะฉะนั้น โลกจึงมีอยู่

สรุปว่า เดส์คาร์ตได้พิสูจน์ความแท้จริงทางอภิปรัชญา 3 ประการ ด้วยวิธีการคิดหาเหตุผลทั้งสิ้น และพิสูจน์ตามลำดับว่า ตัวเขาเองมีอยู่ เพราะเหตุที่ตัวเขามีอยู่ พระผู้เป็นเจ้าของจึงมีอยู่ เพราะเหตุที่พระผู้เป็นเจ้าของมีอยู่เหมือนกับกรณีสามเหลี่ยมต้องมีสามมุมรวมกันเท่ากับสองมุมฉากเท่านั้น ซึ่งในกรณีนี้หากสามเหลี่ยมมีอยู่ มุมสามมุมของมันก็จำเป็นต้องรวมกันเข้าได้สองมุมฉาก ฉะนั้น

โทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobes ค.ศ. 1588 - 1679) นักสสารนิยม

โทมัส ฮอบส์ เป็นนักปรัชญาชาวอังกฤษ เขาได้แสดงทัศนะทางอภิปรัชญาไว้ในแนวของวัตถุนิยม หรือที่เรียกว่าสสารนิยม ฝ่ายเอกนิยมนั่นเอง โดยยืนยันว่า ความแท้จริงนั้นมีลักษณะเป็นสสาร, เป็นสิ่งที่มีรูปร่างเป็นตัวเป็นตน ด้วยเหตุนี้เขาจึงสรุปทัศนะทางเมตาฟิสิกส์ของเขาว่า โลกเป็นที่รวมของสสารทั้งสิ้น และทุกส่วนของโลกล้วนเป็นสสาร

ที่แรกฮอบส์ ได้นำเอาทฤษฎี “ปรมาณู (Atom)” ของ เดโมคริตัส มาพัฒนาแล้วก็ได้อธิบายโลกและชีวิตว่าเป็นขบวนการเคลื่อนไหวอย่างกลไก จนเขาได้นำมาว่าเป็นบิดาแห่งลัทธิจักรกลนิยม เขาถือว่าจักรวาลเป็นขบวนการทางฟิสิกส์ที่เคลื่อนไหวไปอย่างกลไกเป็นเครื่องจักรที่ไม่มีชีวิตจิตใจ, ประกอบด้วยสสารและพลังงาน, ไม่มีวัตถุประสงค์ และไม่มีจุดจบ, ไม่มีเหตุขั้นสุดท้าย ทั้งไม่มีพลังชีวิต พลังจิต และไม่มีเจตจำนงเสรี เพราะชีวิตและสิ่งที่เราเรียกว่าจิตนั้น เป็นเพียงผลจากพลังธรรมชาติ

ฮอบส์เชื่อว่า ปรากฏการณ์ทั้งหลายในเอกภพเกิดจากการเปลี่ยนที่ของสสารที่เคลื่อนไหว โดยมีกฎแน่นอนตายตัวตามหลักกลศาสตร์ เหตุการณ์ทุกอย่างจึงเกิดขึ้นด้วยความจำเป็น จะหลีกเลี่ยงกฎกลศาสตร์ไม่ได้ ไม่มีอะไรเกิดขึ้นโดยบังเอิญ มีผลก็ต้องสืบมาจากเหตุ เช่นฝนตกเพราะมีปริมาณไอน้ำในอากาศมากเกินไปจนจุดอิ่มตัว และถ้าอากาศหนาวเย็นมาก ๆ ก็เกิดตกลงมาเป็นหิมะ

ฮอบส์ให้ความเห็นว่า คนเราก็เป็นเช่นเครื่องจักร และชีวิตของคนเรามีลักษณะเป็นเครื่องจักรกลอันสลับซับซ้อน

พวกกลไกนิยมถือว่า อินทรีย์เป็นแบบเครื่องจักร พฤติกรรมทั้งหมดของอินทรีย์เป็นกระบวนการทางฟิสิกส์และเคมี ปรากฏการณ์ทั้งหมดของอินทรีย์เป็นการเคลื่อนที่ของอนุภาค ในกรณีนี้ฮอบส์ได้ยอมรับว่าชีวิตเป็นเครื่องจักรอันซับซ้อน ตา เปรียบได้กับกล้องถ่ายรูป ปอดเป็นเครื่องปั๊มลม หัวใจ มีไข่อะไรอื่นนอกจากสปริง เส้นประสาท ก็อสปริงจำนวนมาก กระดูกข้อต่อไม่ผิดอะไรกับงจักร เหล่านี้แหละเป็นตัวการให้ร่างกายเคลื่อนไหวได้

ฮอบส์มีทัศนะว่า โลกเป็นสิ่งที่ไม่มีที่สิ้นสุด มีการเคลื่อนไหวตลอดเวลา จึงเป็นลูกโซ่ของเหตุและผล คือหมายถึง มีเหตุเกิดขึ้นแล้วผลก็เกิดตามมา ผลก็จะกลับเป็นเหตุต่อไปอีก

ตัวอย่างเช่น ฝนตกเพราะอะไร? เพราะอากาศชั้นบนเกิดจุดอิมตัว มีไอน้ำในอากาศมาก จึงเป็นฝนตกลงมา ฝนนั้นจะกลายเป็นน้ำที่ระเหยกลายเป็นไอ และแล้วกลายเป็นฝนอีก หรือตัวอย่างของคนหิวเพราะร่างกายต้องการอาหาร เพื่อการเจริญเติบโตคนจึงกินอาหารแล้วเจริญเติบโต เมื่อคนเราเจริญเติบโตก็ต้องการอาหารอีก เว้นเสียแต่คนตายซึ่งไม่มีความหิวและการกินอีกต่อไป

เมื่อโลกเป็นโลกของเหตุที่ทำให้เกิดผล ฮอบส์ก็ยืนยันว่าถ้าเราต้องการรู้ทุกอย่างว่ามีปรากฏการณ์เป็นเช่นไร เราต้องดูองค์ประกอบของเหตุของมันเสียก่อน เช่น ถ้าเรารู้กฎธรรมชาติก็สามารถเดาเหตุการณ์ล่วงหน้าได้ เพราะเหตุการณ์เดียวกันในสภาพเดียวกันก็ต้องเกิดผลอย่างเดียวกัน ฮอบส์ถือว่า สัจภาวะหรือความแท้จริงเป็นเรื่องของเฉพาะบุคคล และการเข้าถึงความแท้จริงนั้นก็ขึ้นอยู่กับบุคคลแต่ละบุคคล เช่น คนหนึ่งอาจเข้าถึงและยอมรับ ในขณะที่อีกคนหนึ่งไม่เข้าถึงและไม่ยอมรับ เพราะผลจากการเคลื่อนไหวขององค์ประกอบรับรู้ภายในของแต่ละคน ไม่เหมือนกัน เช่น ความดี ความชั่วทางศีลธรรมนั้นไม่มีอยู่จริง สิ่งให้ความพอใจนั้นแหละดี สิ่งให้ทุกข์เป็นความชั่ว จะตัดสินลงไปไม่ได้ เช่น มะม่วงผลเดียวกันคน ๆ หนึ่ง เมื่อได้สัมผัสคือกินแล้ว ความเคลื่อนไหวนั้นก็ส่งไปยังสมองอาจตอบว่ามีรสเปรี้ยว, ส่วนคนแพ้อาจจะตอบว่าอร่อยดี

สปิโนซ่า (Spinoza ค.ศ. 1632 - 1677) นักเหตุผลนิยม

สปิโนซ่า เกิดในประเทศฮอลแลนด์ มีเชื้อสายยิว ได้แสดงทัศนะทางอภิปรัชญาไว้ตามแนวคิดสมัยใหม่ เพราะเขาได้รับอิทธิพลมาจากปรัชญาของเดส์คาร์ต ซึ่งเป็นนักเหตุผลนิยม

เขาได้อธิบายแนวความคิดของเดส์คาร์ตเรื่อง innate ideas เกี่ยวกับพระเจ้าว่า พระเจ้าเป็นรากฐานของสิ่งทั้งปวง พระเจ้ามีลักษณะเป็นสารัตถะ มีภาวะเป็นของตัวเอง เป็นอนันต์ ไม่มีเบื้องต้น, ท่ามกลางและที่สุด ปรากฏออกมาในธรรมชาติเป็นลักษณะต่าง ๆ มากมาย แต่การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ก็ดี ความคงที่ก็ดี การแตกทำลายก็ดี ย่อมมีรากฐานมาจากพระเจ้า

สปิโนซ่า ถือว่า จิตคือสิ่งที่สร้างความคิด (idea) มันเป็นต้นเหตุแห่งวิญญาณ ดังนั้นจิตจึงเป็นตัวคิดคำนึง, จินตนาการ, สังเกต, พิจารณา เขาถือว่าจิตเป็นสิ่งที่คงอยู่กับร่างกาย ทำนองเดียวกันกับความคิดกับการกินที่ (extension) เป็นของคู่กัน ฉะนั้นจากตัวจิตและร่างกายนี้เอง เป็นเหตุให้เกิดความรู้ เจตน์จำนงตามการเปลี่ยนแปลงทางฟิสิกส์

สารัตถะในรูปของ Modes (รูปลักษณะ)

สารัตถะ (Substance) เป็นทฤษฎีที่สำคัญของสปิโนซ่า ว่ามีลักษณะเป็น Modes ที่มีอยู่ในธรรมชาติของสารัตถะ คำว่า Modes (รูปลักษณะ) นั้นหมายถึงส่วนประกอบของ

สารัตถะคือส่วนภายใน, หรือรองลงมาจากสารัตถะคือพระผู้เป็นเจ้าของ เพราะสปีโนซ่าถือว่าไม่มีอะไรจะมีอยู่ เป็นอยู่อย่างแท้จริง แต่ว่าสิ่งเหล่านั้นจะต้องมีอยู่ - เป็นอยู่ในพระผู้เป็นเจ้าของ หากปราศจากพระผู้เป็นเจ้าของเสียแล้ว จะไม่มีสิ่งใด ๆ มีอยู่ได้เลย แม้แต่จะคิดหรือนึกถึงก็ไม่ได้ รูปลักษณะ (Modes) จะมีขึ้นไม่ได้โดยปราศจากสารัตถะอันแท้จริง

จิต - พระผู้เป็นเจ้าของ

เกี่ยวกับจิตนั้น สปีโนซ่ากล่าวว่า จิตของมนุษย์เป็นส่วนแห่งพุทธิปัญญาอันไม่จำกัดของพระเจ้า เพราะจิตของมนุษย์มีสถานะเป็นอันเดียวกับพระเจ้า บรรดาความโนภาพทั้งหลายก็เกิดขึ้น และมีอยู่ในพระเจ้านั้นเอง เขาแสดงความเห็นต่อไปว่า ทุกสิ่งทุกอย่าง ย่อมเป็นสัญลักษณ์แห่งการทรงไว้ซึ่งอำนาจของพระเจ้าที่มนุษย์อาจทำนายล่วงหน้าได้ เพราะพระเจ้าทรงมีอยู่ และทรงทำหน้าที่อยู่ชั่วนิรันดร์

ตามทัศนะของสปีโนซ่า แสดงว่า สรรพสิ่งนั้นรวมกันเป็นหนึ่ง - หนึ่งนั้นคือ สารัตถะ และตัวสารัตถะนี้คือพระผู้เป็นเจ้าของ (God) พระเจ้าคือต้นเหตุและความดำรงอยู่และเป็นของสรรพสิ่ง พระเจ้ามีลักษณะเป็นจิต หรือภูตอย่างหนึ่งที่ไม่มีความขอบเขตจำกัด กล่าวอีกอย่างหนึ่งมีความไม่จำกัดอย่างสมบูรณ์ คือพระเจ้าทรงเป็นสารัตถะอันมีส่วนหรือภาคต่าง ๆ ไม่มีสิ้นสุด และแสดงความหลากหลายออกมาในธรรมชาติอย่างอนันต์ ดังนั้น ความคิดทางอภิปรัชญาของสปีโนซ่าจึงจัดเป็นเอกนิยม (Monism) เพราะถือว่า สรรพสิ่งรวมลงในหนึ่ง - หนึ่งนั้นคือพระผู้เป็นเจ้าของ

จอห์น ล็อก (John Locke ค.ศ. 1632 - 1704) ประสบการณ์นิยม

จอห์น ล็อก เป็นนักปรัชญาชาวอังกฤษ ร่วมสมัยเดียวกับสปีโนซ่า ล็อกได้แสดงทัศนะทางอภิปรัชญา แบบเดียวกับเดส์คาร์ตที่ว่าโลกนี้ประกอบขึ้นด้วยสารัตถะ และสารัตถะคือสาเหตุของคุณภาพ บทบาทและอำนาจนั้นมียู่ 2 ชนิด คือ

- ร่างกาย (bodies) และ
- วิญญาณ (Souls)

ร่างกายเป็นสารัตถะที่มีคุณสมบัติ คือการกินที่ (Extension) นั้น และมีพลังแห่งการเคลื่อนไหว ทั้งหมดนี้เป็นคุณภาพเบื้องต้นของร่างกาย ซึ่งมันได้รับมาโดยผ่านทางประสาทสัมผัสของเรา ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า จะต้องมียวภาคบริสุทธิ์โดยปราศจากร่างกาย พุดง่าย ๆ ก็คือ มนุษย์สามารถรับรู้ยวภาคได้โดยปราศจากความทึบและการเคลื่อนไหว

สิ่งที่อยู่นอกเหนือจากสารัตถะทางสสารคือ สารัตถะทางวิญญาณ ซึ่งเราเรียกว่า "วิญญาณ" (Soul) วิญญาณนี้เป็นสัต (Being) อันแท้จริงอย่างหนึ่ง กล่าวคือ คุณสมบัติของวิญญาณคือการคิด หรืออำนาจแห่งการรับรู้, เจตจำนง หรืออำนาจแห่งการตั้งลง ซึ่งร่างกาย

ในความเคลื่อนไหว คุณสมบัติทั้ง 2 ประการนี้ มนุษย์เราสามารถรู้ได้โดยผ่านการคิดไตร่ตรอง ลึก ได้อธิบายต่อไปว่า ความคิดนั้นไม่ใช่แก่นแท้ แต่มันก็เป็นบทบาทหรือการกระทำของวิญญาณ วิญญาณมีลักษณะเป็นสารัตถะทางสสาร

ลือคกล่าวถึงพระเจ้าว่าเป็นวิญญาณที่บริสุทธิ์ (pure spirit) พระเจ้าเป็นกรรตุภาวะ (active) ส่วนวัตถุเป็นกรรมภาวะ (passive)

แต่วิญญาณของมนุษย์มีสภาพเป็นทั้งกรรตุภาวะและกรรมภาวะ วิญญาณมนุษย์มีจำนวนที่จะเคลื่อนไหวร่างกายได้ และวิญญาณนั้นมีลักษณะเป็นกรรมภาวะในความสัมพันธ์กับร่างกายความคิดของมนุษย์ทั้งหมด เกี่ยวเนื่องกับบทบาทของร่างกายและจิต ซึ่งมีปฏิกริยากันภายในแต่มนุษย์ไม่อาจจะรู้ว่า มันกระทำต่อกันอย่างไร แต่ก็ไม่ว่าเราจะรู้อะไรในร่างกายหนึ่งเคลื่อนไหวอีกในร่างกายอื่นได้อย่างไรหรือไม่ก็ตาม แต่ข้อเท็จจริงปรากฏว่า มนุษย์เรามีจินตนาการเกี่ยวกับอำนาจเชิงกรรตุภาวะแห่งการเคลื่อนไหวในวิญญาณชัดเจนกว่าการเคลื่อนไหวในร่างกาย เพราะสภาพการคิดเป็นสภาพที่รับรู้ได้ง่ายกว่าสภาพการกินที่ของร่างกาย

จิตกับร่างกายมีอยู่ในฐานะที่เป็นสัจที่แท้จริง (Real being) และมีปฏิกริยาต่อกันภายในร่างกายแสดงอิทธิพลต่อจิตและสร้างผัสสะทางสี, แสง, กลิ่น, รส, สัมผัส, การกินที่ เป็นต้น

ลือคอธิบายลักษณะของพระเจ้าต่อไปว่า นอกจากสารัตถะทั้งสองคือร่างกายและจิตแล้ว ยังสารัตถะทางจิตอื่นอีกนั่นคือพระเจ้า มนุษย์ไม่มีความคิดติดตัวมาแต่กำเนิด (innate idea) เกี่ยวกับพระเจ้าเลย แต่มนุษย์อาจจะใช้ทางที่ถูกแห่งความสามารถตามธรรมชาติของตน และความรู้เกี่ยวกับพระเจ้าได้ เรามีจินตนาการเป็นรูปร่างเกี่ยวกับพระเจ้าจากประสบการณ์แห่งความมีอยู่ และระยะเวลา, ความรู้และอำนาจ, ความเพลิดเพลินและความสุข เป็นต้น

พิสูจน์ความมีอยู่ของพระเจ้า

ลือคได้เสนอข้อพิสูจน์ความมีอยู่ของพระเจ้า ตามนัยแห่งความเป็นสาเหตุ และโดยนัยวัตถุประสงค์ โดยกล่าวว่า มนุษย์รู้อย่างแน่นอนว่าตนเองมีอยู่ และรู้ว่า ความไม่จริงจะสร้างสิ่งเป็นจริงขึ้นมาไม่ได้ ดังนั้น ถ้ามีสิ่งที่เป็นจริง และมนุษย์รู้ว่าเขาเป็นสัจที่มีจริงเป็นจริง นั่นก็ต้องหมายความว่า จะต้องมียะโรบางอย่างมาสร้างมนุษย์ และยิ่งไปกว่านั้นเมื่อมนุษย์รู้ว่าตัวเองเป็นสิ่งที่ถูกสร้าง ก็ย่อมหมายความว่า มนุษย์ย่อมรู้ว่า จะต้องมียุ่สร้างสิ่งที่เรียกว่าผู้สร้างนี้ เป็นสิ่งที่มีอยู่ภายนอกของสิ่งถูกสร้างทั้งหลาย และจะต้องเป็นบ่อเกิดแห่งอำนาจทั้งปวง มีอำนาจสูงสุด และด้วยเหตุผลเดียวกันนี้ ผู้สร้างนั้นจะต้องเป็นผู้ที่ทรงไว้ซึ่งพุทธิปัญญาทั้งหมด

อนึ่ง วัตถุที่คิดไม่ได้ ไม่สามารถจะสร้างสัจที่คิดได้ สิ่งที่เราเรียกว่าพระเจ้านั้น มนุษย์เข้าใจพระองค์ได้ แต่ไม่ได้เข้าใจในฐานะเป็นวัตถุ เว้นไขต่อไปก็คือ ถ้าพระเจ้าสร้างสัจที่สามารถรู้ได้จริง พระเจ้านั้นก็จะต้องสร้างสิ่งที่ดีน้อยตีมากขึ้นในจักรวาลด้วย ซึ่งจักรวาลนี้เองเป็นที่สถาปนาพระเจ้าในฐานะเป็นสัพพัญญู, พลาณภาพ, และเดชานภาพ

กล่าวโดยสรุป ล็อคได้พิสูจน์ความจริงทางอภิปรัชญาด้วยหลัก 3 ประการ คือ สสาร, จิต และพระเจ้า

ล็อคพิสูจน์สสารว่า เป็นสิ่งที่มีอยู่ เพราะเราสามารถรับรู้คุณภาพของมันได้ด้วยประสาทสัมผัส เขาพิสูจน์ว่ามีจิตก็โดยการยึดหลักผัสสะ เพราะจิตเป็นพื้นฐานของการรับรู้, การคิด, การรู้สึก และเจตจำนง เป็นต้น และประการสุดท้าย ล็อคได้พิสูจน์ว่าพระเจ้านั้นมีอยู่ก็เพราะความมีอยู่ของโลกเป็นประจักษ์พยานว่า พระเจ้าต้องมีอยู่โดยจำเป็น เพราะพระเจ้าเป็นผู้สร้างโลกตามที่กล่าวมาแล้ว

ยอร์จ เบอร์กเลย์ (George Berkeley ค.ศ. 1685 - 1753) ประสบการณ์นิยม

เบอร์กเลย์ เป็นชาวไอริช ได้มีทฤษฎีทางอภิปรัชญาที่นำศึกษาดังต่อไปนี้

ความมีอยู่ จะต้องรับรู้ได้ (To be is to be perceived)

เบอร์กเลย์ กล่าวว่า ความคิด ความอยาก และภาพแห่งจินตนาการของมนุษย์ไม่มีภายนอกจิต กล่าวคือ สภาพเหล่านี้ทั้งปวง ย่อมมีอยู่ในจิตเท่านั้น ความมีอยู่ของสภาพเหล่านี้ประกอบขึ้นภายใน เพราะการรับรู้ หรือมีขึ้นก็เพราะจิต เข้าไปรับรู้ แต่อย่างไรก็ตามสิ่งนั้นเป็นสิ่งแท้จริงของความรู้สึกทางผัสสะของเราด้วย เพราะฉะนั้นความมีอยู่จึงถือว่าเป็นสิ่งเดียวกันกับการรับรู้ (perception)

เขากล่าวต่อไปว่า ความมีอยู่ของสิ่งใดสิ่งหนึ่งย่อมตรงกับการรับรู้สิ่งนั้น กล่าวคือ ความมีอยู่ของสิ่งนั้นกับการรับรู้สิ่งนั้น เป็นสิ่งเดียวกัน

ถ้ากล่าวที่ว่าสิ่งใดที่มีอยู่โดยปราศจากการรับรู้ คำกล่าวนั้นไม่ถือว่าเป็นประกอบด้วยปัญญาดังนั้น เบอร์กเลย์จึงกล่าวว่า ความมีอยู่คือภาวะการรับรู้ และมีอยู่ในจิตใจนั่นเอง นี่ก็แปลว่า สิ่งทั้งหลายไม่ได้มีภาวะที่อยู่ภายนอกจิตแต่อย่างใด ทุกคนย่อมประจักษ์อยู่เสมอว่า ทุกครั้งที่ได้ประสบการณ์ทางอารมณ์ ความคิดต่าง ๆ ก็เกิดขึ้นโดยไม่ต้องเพียรพยายามหรือตั้งเจตน์จำนงเลย การที่บุคคลมีการรับรู้สิ่งต่าง ๆ ทางประสบการณ์อยู่ก็ย่อมหมายความว่า สิ่งทั้งหลายที่อยู่ภายนอกตนมีอยู่ ถ้าสิ่งภายนอกตนไม่มีแล้ว ก็จักไม่ปรากฏสิ่งใด ๆ ทางประสบการณ์เลย เพราะฉะนั้นการรับรู้สิ่งทั้งหลายทางประสบการณ์นี้เองเป็นสิ่งยืนยันว่าสิ่งทั้งหลายภายนอกตัวเรามีอยู่

* Existence is identical with perception.

เขากล่าวต่อไปว่า วัตถุอันเป็นความรู้ของมนุษย์คือมโนภาพ (Ideas) ทั้งปวง และนอกจากมโนภาพอันเป็นเป้าหมายของความรู้ของมนุษย์แล้ว ก็จะต้องมีสิ่งที่เรียกว่า

- จิต (mind)
- เจตภูต (Spirit) และ
- วิญญาณ (Soul) หรือตัวฉันเอง (Myself)

คือผู้ทำหน้าที่รับรู้คือเป็นตัวผู้รู้ด้วย เพราะมโนภาพเป็นสิ่งที่มียู่จริง จะต้องเป็นผู้รับรู้หรือสร้างมโนภาพ ดังนั้นมโนภาพก็ดี ตัวของฉันก็ดี ตามทัศนะของเบอร์คเลย์ จึงเป็นสิ่งที่มียุจริง แต่เบอร์คเลย์ไม่ได้อธิบายไว้ว่า เพราะเหตุไร ตัวฉันและมโนภาพของฉันจึงเป็นสิ่งที่แท้จริง เป็นแต่เขาได้กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า ตัวฉันไม่ใช่ประมวลแห่งมโนภาพของฉัน แต่ตัวฉันเป็นสิ่งที่มียู่จริงและสามารถคิด สามารถรู้การกระทำ รู้จักสังเกต และตั้งเจตนากรรม และ การกระทำเกี่ยวกับมโนภาพ ฉันมั่นใจว่าตัวตนที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับตัวฉันนั้น เป็นผู้สังเกตทั้งสี่และเสียง แต่ตัวฉันไม่ใช่สี่และเสียง ฉันต่างหากเป็นผู้รับทั้งสี่และเสียง นั้น ดังนั้น ตัวฉันจึงเป็นสิ่งที่มียู่อย่างหนึ่งต่างหากจากสี่และเสียง และผิดจากบรรดามโนภาพใด ๆ ทั้งหมด

เบอร์คเลย์ กล่าวต่อไปว่า การยืนยันว่า วัตถุหรือสิ่งที่สัมผัสได้ สามารถมียู่อย่างอิสระจากจิตนั้นเป็นการเข้าใจที่ไม่อาจรับรองได้ เพราะเป็นการขัดแย้งกับความเป็นจริง คนส่วนมากเห็นว่าบ้านหรือภูเขาเป็นสิ่งที่มียู่อย่างปราศจากการรับรู้ของใคร ๆ แต่ถ้าคิดดูให้ดีแล้วจะเห็นว่า สิ่งเหล่านั้นมิใช่อะไรอื่นเลย ที่แท้ก็คือวัตถุแห่งประสาทสัมผัสของมนุษย์เรา นี้เอง การที่คิดว่า ความคิดมียู่โดยไม่มีกรับรู้ นั้นเป็นความขัดแย้งในตัวเอง บางครั้งมนุษย์เราหลงลืมผู้รับรู้ เราคิดถึงแต่วัตถุทั้ง ๆ ที่เราก็กู้รับมัน เบอร์คเลย์ กล่าวย้ำอีกว่า มนุษย์ไม่อาจคิดในสิ่งที่ไม่อาจจะคิดถึงได้ ดังนั้น การคิดจะต้องมีเนื้อหาหรือวัตถุเป็นฐานรองรับ

ข้อพิถุน์ความมียู่ของพระเจ้า

เมื่อเบอร์คเลย์ ได้ปฏิเสธสารว่า ไม่มีความแท้จริงโดยปราศจากการรับรู้แล้ว เขาก็แสดงทัศนะถึงความมียู่ของตัวตน (myself) และมโนภาพ (idea) ว่าเป็นสิ่งที่แท้จริง แต่เนื่องจากมนุษย์มีประสบการณ์บางอย่างที่เกิดขึ้นโดยที่มนุษย์ไม่ได้ตั้งใจ ดูประหนึ่งว่าเกิดขึ้นนอกเหนือจากความรู้สึก แต่จะปฏิเสธก็ไม่ได้ เบอร์คเลย์เชื่อว่า มโนภาพแบบนี้จะต้องเกิดจากอะไรบางอย่างเป็นตัวบันดาล ซึ่งเป็นสิ่งที่เป็นอยู่ มียู่อย่างเอกเทศจากตัวผู้ได้รับมโนภาพนั้น สิ่ง ๆ นั้นจะต้องเป็นเจตภูต (Spirit) อื่นที่ไร้ขอบเขตหรือพระเจ้า และเจตภูตนี้แหละที่มีกัมมันตภาพที่ทำให้เกิดมโนภาพได้ มโนภาพที่เกิดจากผัสสะเกิดได้เพราะมีเจตภูตอื่นเป็นผู้สร้าง เจตภูตนั้นต้องมีอยู่นิรันดร

เบอร์คเลย์ กล่าวว่า เจตภูตหรือพระเจ้าทรงสร้างธรรมชาติทั้งหมดด้วย โดยเขากล่าวว่า ธรรมชาติเป็นระบบแห่งมโนภาพอย่างหนึ่ง เป็นประมวลแห่งการรับรู้โลกภายนอกในจิตของเราโดยอานุภาพแห่งพระผู้เป็นเจ้า กฎแห่งธรรมชาติเป็นวิธีการอันสม่ำเสมอและมีระเบียบดี ก็เนื่องจากพระเจ้าทรงเป็นยอดของระเบียบวินัย ทรงบันดาลมโนภาพของกฎเหล่านั้นขึ้นในจิตใจของมนุษย์ ดังนั้นการศึกษาธรรมชาติจึงเป็นการแสวงหาอานุภาพในการก่อมโนภาพของพระเจ้าด้วย

ดังนั้นเมื่อก้าวโดยสรุปแล้ว เบอร์คเลย์มีทัศนะที่แตกต่างจากทัศนะของสัจนิยมตรงที่ว่า ความคิดหรือมโนภาพของมนุษย์คือการแสดงออกของวัตถุทั้งหลาย ไม่ใช่ผลที่มาจากวัตถุ แต่วัตถุทั้งหลายก็เป็นที่มาแห่งมโนภาพด้วย เพราะคุณสมบัติทุกขุมคือความแข็ง, ความกว้าง, ความลึก, ตึ้น, หนา, บาง ที่มีอยู่ในวัตถุนั้นเอง เพราะเบอร์คเลย์ถือว่า “การมีอยู่ต้องรับรู้ได้” (To be is to be perceived)

ไม่มีอะไรที่อยู่นอกเหนือจากการรับรู้ หรือถูกรู้ เพราะสรรพสิ่งขึ้นอยู่กั่มโนภาพในจิตของมนุษย์ เมื่อมีคำถามว่าสิ่งที่ไม่มีผู้รับรู้ หมายความว่าไม่มีอย่างนั้นหรือ? เบอร์คเลย์จะตอบว่า มีเหมือนกัน แต่สิ่งนั้นจะต้องได้รับการรับรู้ จากเจตภูต (Spirit) หรือพระเจ้า เพราะพระเจ้าเป็นผู้สรรสร้างสรรพสิ่งรวมทั้งมโนภาพ (idea) ที่เกิดแก่มนุษย์อย่างไม่ได้ตั้งใจ เขาถือว่ามโนภาพก็ดี เจตภูตก็ดี ความสัมพันธ์ก็ดี ล้วนแต่เป็นวัตถุแห่งความรู้ของมนุษย์

เดวิด ฮิวม์ (David Hume ค.ศ. 1771 - 1776) ประสบการณ์นิยม

เดวิด ฮิวม์ เป็นนักปรัชญาชาวสก็อต ได้เขียนหนังสือทางปรัชญาไว้มากมายในทางอภิปรัชญานั้น มีดังต่อไปนี้

ฮิวม์ กล่าวว่า อภิปรัชญา, เทววิทยา และวิทยาศาสตร์ธรรมชาติไม่สามารถที่จะให้ความรู้ที่จำเป็นและสากลได้ กล่าวคือศาสตร์ทั้งหลายที่ว่าด้วยพระเจ้า, จักรวาล และวิญญาณ เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ เพราะมนุษย์เราสามารถรู้เฉพาะสิ่งที่เรามีประสบการณ์โดยตรงและเราสามารถเข้าถึงได้ ก็เฉพาะในเรื่องทางประสาทสัมผัสเท่านั้น

ทัศนะเรื่องพระเจ้า

ฮิวม์ ได้แสดงทัศนะในเรื่องนี้ไว้ว่า เราไม่สามารถจะแสดงให้เห็นได้ซึ่งความมีอยู่อย่างอิสระของโลกได้ เขาจึงกล่าวต่อไปว่า ทัศนะทางภววิทยาในทางเหตุผล เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ เพราะเราไม่สามารถจะแสดงให้เห็นซึ่งความมีอยู่แห่งสาร์ตตะแห่งวิญญาณ และความเป็นอมตะของวิญญาณได้ จิตวิทยาในทางเหตุผลก็เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ แม้ขั้นสุดท้ายมนุษย์ไม่สามารถแสดงให้เห็นซึ่งสิ่งใด ๆ ที่ว่าด้วยธรรมชาติของพระเจ้า รวมทั้งคุณสมบัติ

ประกาศิตและแผนการสร้างโลกของพระองค์ด้วย เหตุผลของมนุษย์เป็นสภาพอ่อนแอเกินไป บอดเกินไป และจำกัดตัวมากเกินไปที่จะแก้ปัญหาเรื่องนี้ได้ ดังนั้นทิวทยาจึงเป็นสิ่งที่เป็นไปได้

ในเรื่องนี้ ฮิวม์จึงได้คัดค้านข้อพิสูจน์ความมีอยู่ของพระเจ้าตามแนวความคิดของนักปรัชญาสมัยกลาง ดังต่อไปนี้

1. ข้อคัดค้านการพิสูจน์จากความน่าอัศจรรย์ (Argument from Miracles) ฮิวม์ ไม่เชื่อว่าความน่าอัศจรรย์เป็นสิ่งที่อยู่ในโลก โดยเขากล่าวว่าเหตุการณ์ใด ๆ ไม่สามารถเกิดขึ้น นอกขอบเขตหรือกฎเกณฑ์ของธรรมชาติได้ ทุก ๆ เหตุการณ์จะต้องเกิดขึ้นตั้งอยู่และเปลี่ยนแปลงไปตามกฎธรรมชาติ แต่มนุษย์ไม่เข้าใจและไม่สามารถจะอธิบายกฎเกณฑ์ของธรรมชาติได้ จึงคิดว่าความน่าอัศจรรย์เป็นสิ่งที่อยู่ใน มนุษย์ขาดความรู้เรื่องธรรมชาติไม่เข้าใจในปรากฏการณ์ธรรมชาติ จึงก่อให้เกิดความคิดเรื่องความน่าอัศจรรย์ เมื่อใดมนุษย์มีความรู้ มีประสบการณ์เพียงพอในเรื่องกฎธรรมชาติ เมื่อนั้นความคิดเรื่องความน่าอัศจรรย์ก็หมดไป ดังนั้นจึงไม่มีหลักฐานใด ๆ มายืนยันได้ว่ามีความน่าอัศจรรย์เกิดขึ้นจากพระเจ้า หรือมีพระเจ้าอยู่เบื้องหลังอันที่จริงแล้วเหตุการณ์ต่าง ๆ เกิดขึ้นตามกฎเกณฑ์ธรรมชาติทั้งสิ้น

2. ข้อคัดค้านการพิสูจน์ตามนัยแผนการณ (Argument from Design)

ในข้อนี้ตามที่พวกสกอลาสติคพิสูจน์ความมีอยู่ของพระเจ้า โดยยกอุทาหรณ์บ้านในปนาพิกาที่ทะเลทราย มาเปรียบเทียบกับโลกว่า บ้านในปนาพิกาในทะเลทราย ที่เราพบอย่างสำเร็จรูป จะต้องเป็นผู้สร้างเช่นเดียวกับโลกและจักรวาล ที่ว่าจะต้องมีผู้สร้างคือพระเจ้านั่นเอง ฮิวม์คัดค้านว่า ไม่อาจเอาเรื่องทั้งสองนั้นมาเปรียบเทียบกับเรื่องโลกและจักรวาลได้ เพราะประสบการณ์เท่านั้นเป็นสิ่งพิสูจน์ความจริง ตั้งแต่มนุษย์เกิดขึ้นมาในโลกนี้ ยังไม่มีผู้ใดยืนยันว่าโลกก่อนที่จะมีอยู่อย่างปัจจุบันนี้ได้ เมื่อต่างคนเกิดมาก็เห็นโลกมีอยู่แล้วอย่างปัจจุบันนี้มนุษย์ไม่อาจมีประสบการณ์ขณะพระเจ้าสร้างโลกได้ มนุษย์ไม่อาจจะเห็นโลกที่กำลังถูกสร้างแล้วจะกล่าวได้อย่างไรว่ามีผู้สร้าง โลก และจักรวาลขึ้นมา

อันที่จริงแล้วโลกเป็นอยู่อย่างนี้มาก่อนที่ใคร ๆ จะมีประสบการณ์ด้วยซ้ำไป โลกมีระเบียบ กฎเกณฑ์ และหมุนไปตามอัตโนมัติของตนภายในความทรงอยู่อย่างปัจจุบันของโลกนั้น มีทั้งความเกิดใหม่และความสลายไปสลับกันอยู่เสมอ ไม่มีอะไรเกิดขึ้นโดยส่วนเดียวหรือสลายไปโดยส่วนเดียว โลกมีลักษณะสืบต่อความเปลี่ยนแปลง และความคงที่อยู่ตลอดไป ดังนั้นข้อพิสูจน์ตามนัยแผนการณจึงเป็นทฤษฎีที่บกพร่องเป็นไปได้

3. ข้อคัดค้านการพิสูจน์ตามนัยของสาเหตุแรก (Argument from the First Cause)

ฮิวม์ ได้กล่าวโจมตีทฤษฎีนี้ว่าขาดความน่าเชื่อถือ เพราะว่าถ้าอนุกรมของเหตุเป็นไป

ตามหลักการนั้น โดยไปสุดลงที่ปฐมเหตุคือพระเจ้าจริงแล้ว ก็แปลว่าความชั่วร้ายและบาป (Evil and Sin) ความทุกข์ทรมาน โรคภัยไข้เจ็บ และความตาย ความสูญเสียทั้งปวง ก็ย่อมมีบ่อเกิดมาจากพระเจ้าทั้งสิ้น เพราะพระองค์ก็เป็นสาเหตุแรกของสิ่งทั้งปวง

ถ้าเชื่อตามทฤษฎีนี้ สภาวะเหล่านี้ล้วนแต่เป็นสภาวะที่ขัดแย้งกับคุณลักษณะพระเจ้าที่ว่าทรงเป็นพระสรรพเมตตา (omnibenevolent) แล้วมิเป็นการกล่าวถึงสิ่งเดียวกันแต่ขัดแย้งในตัวเองกระนั้นหรือ

ดังนั้น เมื่อพิจารณาตามทัศนะของฮิวม์แล้ว จะเห็นได้ว่าฮิวม์ปฏิเสธความมีอยู่ของพระเจ้าโดยสิ้นเชิง โดยกล่าวว่าทิววิทยาไม่สามารถจะเป็นศาสตร์ที่แสดงให้เห็นประจักษ์ได้ เราไม่สามารถพิสูจน์ความมีอยู่ หรือคุณสมบัติทั้งหลายของพระเจ้าได้

ดังนั้นข้อพิสูจน์ตามแนวแห่งวัตถุนิยมก็เป็นข้อพิสูจน์ที่ไม่สมบูรณ์ด้วย เขากล่าวถึงศาสนาว่ามีบ่อเกิดมาจากความเข้าใจของคนสมัยเริ่มแรก (primitive man) ฮิวม์ได้ปฏิเสธทฤษฎีทางศาสนาทุกทฤษฎีโดยกล่าวว่า ความเชื่อต่อพระเจ้าไม่ใช่ผลการใช้เหตุผลที่เกิดจากการคาดคะเน แต่มันมีรากฐานมาจากธรรมชาติทางอารมณ์ และแรงกระตุ้นทางใจของมนุษย์ต่างหาก ดังนั้น ความปรารถนาหรือเจตน์จำนงจึงเป็นรากฐานแห่งศาสนา ศาสนาไม่ใช่สิ่งถูกสร้างขึ้น แต่เป็นสภาพเจริญงอกงามขึ้นในสังคมปฐมภูมิ (Primitive Society)

ไลบ์นิซ (Leibniz ค.ศ. 1649 - 1716) เหตุผลนิยม

ไลบ์นิซ เป็นนักปรัชญาชาวเยอรมัน ได้แสดงทัศนะทางอภิปรัชญาดังต่อไปนี้

ไลบ์นิซกล่าวว่าความจริงอันสูงสุดมีสภาพเป็นจิต จิตในที่นี้คือโมนาด (Monads) เอกภพประกอบด้วยโมนาด หาใช่สารอย่างที่ยอบส์ยืนยันไม่ ซึ่งไลบ์นิซเชื่อว่าบรรดาความจริงทั้งหลายนั้น ความจริงขั้นสูงสุดคือโมนาด ซึ่งมีจำนวนเป็นอนันต์ มีลักษณะเป็นจิตโดยมีโมนาดใหญ่เป็นจุดศูนย์กลาง โมนาดใหญ่ที่กล่าวนี้เป็นผู้ควบคุมโมนาดทั้งปวง โมนาดอันยิ่งใหญ่ นั่นคือพระเจ้า

โมนาดตามทัศนะของไลบ์นิซนั้น จะเรียกว่าหน่วย (unit) ปริมาณ (Atom) หรือสารัตถะ (Substance) ก็ได้ แต่โมนาดมีลักษณะพิเศษคือเป็นสิ่งที่ประกอบด้วยกายและจิตเข้าด้วยกัน โมนาดเป็นสิ่งที่อยู่เหนือประสาทสัมผัส มนุษย์ไม่อาจจะสัมผัสมันได้ด้วยประสาทสัมผัส มนุษย์ไม่อาจทำลายหรือเปลี่ยนแปลงมันได้ เพราะโมนาดมีสภาวะเป็นความจริงอันสูงสุด ความแตกต่างของโมนาดไม่ปรากฏออกมาภายนอก แต่มีอยู่ภายในโมนาดเอง

โมนาดแต่ละอันมีการทำหน้าที่ และการเคลื่อนไหวแตกต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โมนาดทั้งปวงแสดงตัวออกมาในรูปของการรับ และการเข้าใจที่แจ่มแจ้ง บรรดาโมนาดแสดงออกในลักษณะดังนี้

1. อยู่ภายใต้ความบันดาลของโมนาดอันยิ่งใหญ่ คือพระเจ้า
2. มีกัมมันตภาพ คือความเคลื่อนไหวหรือเปลี่ยนแปลงได้
3. มีความแยกตัวเป็นเอกเทศจากสิ่งอื่น
4. มีความเชื่อมต่อกับความชัดเจน
5. มีลักษณะอันแสดงถึงเอกภพที่มันเป็นส่วนหนึ่ง
6. มีอาการที่พระเจ้าทรงกำหนดไว้แต่เดิมให้มีความสัมพันธ์กลมกลืนกับโมนาดอื่น¹

ขยายความลักษณะโมนาด

1. อยู่ภายใต้ความบันดาลของโมนาดอันยิ่งใหญ่ คือพระเจ้า ในข้อนี้ไลบ์นิซ หมายความว่า พระเจ้าเป็นสิ่งสูงสุดในเอกภพ อันบรรดาสรรพสิ่งไม่ว่าจะเป็นรูปธรรม นามธรรม ย่อมจะต้องมีอยู่ภายใต้การบันดาลของพระองค์ เพราะพระเจ้าทรงสร้างโมนาดทั้งปวงขึ้น จากความคิดของพระองค์ จากความว่างเปล่าพร้อม ๆ กันทุก ๆ โมนาด พระองค์ทรงสร้าง โมนาดขึ้นมาหลายอย่างและหลายขนาด พระองค์ทรงใช้มโนภาพในการสร้างเอกภพในทางที่เป็นไปได้ทุก ๆ ทาง ดังนั้น พระองค์จึงทรงบันดาลโมนาดให้มีความแตกต่างกัน และเป็นไปได้ทั้งในความแตกต่างกันและเหมือนกัน, ความลงรอยกัน และขัดแย้งกัน

2. มีกัมมันตภาพ คือความเคลื่อนไหว หรือเปลี่ยนแปลงได้ ไลบ์นิซได้อธิบายว่า ทุก ๆ โมนาด คือสิ่งสำเร็จในตัวเอง โมนาดไม่มีความจำเป็นต้องอาศัยสิ่งอื่นจึงเป็นอยู่ทุก ๆ โมนาดมีลักษณะอยู่เหนือการสัมผัส กัมมันตภาพจึงเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ สำหรับโมนาดซึ่งมีการดำเนินไปตามอิสระภาพ กล่าวคือมีความคิดเป็นของตนเอง โมนาดมีความพอเพียงในตัวเอง ซึ่งเป็นรูปแบบของกัมมันตภาพที่มีความมุ่งหมาย และมีอยู่ในตัวเอง ซึ่งมีเหตุและผลในภายในของตนเอง ดังนั้น โมนาดจึงเรียกอีกอย่างหนึ่งได้ว่า “วิญญาณ” เพราะมีกิจกรรมมุ่งต่อตนเอง และมีทั้งการรับรู้ และความต้องการเป็นสิ่งที่เกิดจากภายในของโมนาดเอง

3. มีการแยกตัวเป็นเอกเทศจากสิ่งอื่น โมนาดแต่ละหน่วยย่อมมีอย่างแยกกันไม่เกี่ยวข้องกัน แต่ละโมนาดไม่เกี่ยวข้องกันกับสิ่งอื่นนอกจากพระเจ้า เพราะเมื่อโมนาดมีความสัมพันธ์กับสิ่งอื่นในฐานะเป็นองค์ประกอบหรือส่วนผสมแล้ว โมนาดนั้น ๆ ก็จะมีสภาพเป็นของผสมไม่เป็นจริง โมนาดนั้นก็ขาดความแท้จริงของตนไป

ในข้อนี้ ไลบ์นิซได้อธิบายว่า โมนาดไม่สามารถจะมีสิ่งใดมาเปลี่ยนแปลงได้ไม่ว่าทางคุณภาพหรือภายในของโมนาด เพราะโมนาดไม่มีหน้าต่างที่อะไรจะเข้าออกได้ แต่ละโมนาดจะเกี่ยวข้องกันได้ ก็โดยผ่านพระเจ้าเท่านั้น ไลบ์นิซกล่าวเสริมว่า โมนาดมีความเป็นจริงในตัวเองของแต่ละหน่วย แต่หน่วยเล็กก็ย่อมเป็นส่วนหนึ่งของโมนาดที่ใหญ่กว่า หน่วยแต่ละหน่วยไม่อาจจะเพิ่มหรือลดปริมาณลงได้

¹ สมิท บวรราช, ปรัชญา, หน้า 430

4. มีความเชื่อมต่อกันของความชัดเจน ไลบ์นิชอธิบายว่าแต่ละโมนาดนั้นมีลักษณะเป็นจริงเฉพาะของตนเอง เพราะมันมีการเชื่อมสมานภาวะต่าง ๆ ของมันให้ดำรงอยู่อย่างโดดเดี่ยว ภาวะต่าง ๆ ของโมนาดมีสารัตถะของมันเอง หมายความว่า สารัตถะของสิ่งใดย่อมมีลักษณะเป็นเอกเทศของสิ่งนั้น ลักษณะความเป็นเอกเทศของภาวะต่าง ๆ นั้นต้องมีลักษณะที่เป็นฐานของสิ่งนั้นด้วย และฐานหรือความเป็นเอกเทศนี้จะดำรงอยู่เป็นแก่นแห่งความเปลี่ยนแปลงทั้งหลาย ดังนั้น ทุก ๆ โมนาดจึงมีความเชื่อมต่อและสัมพันธ์กันในตัวของมันเอง

5. มีลักษณะอันแสดงถึงเอกภพที่โมนาดเป็นส่วนหนึ่ง ไลบ์นิชได้อธิบายว่า ในเมื่อโมนาดเป็นส่วนหนึ่งของเอกภพ โมนาดจึงมีความสัมพันธ์กับสภาพการณ์ต่าง ๆ เพราะโมนาดไม่ได้อยู่อย่างโดดเดี่ยว โมนาดถูกสร้างขึ้นมาโดยพระเจ้า เป็นธรรมดาที่พระเจ้าจะต้องให้แสงสว่างคือปัญญาหรือเหตุผลไว้กับสิ่งที่ทรงสร้าง

ดังนั้น โมนาดจึงสามารถจะเข้าใจด้วยความคิดคำนึงต่อสภาวะการณภายนอกตัวมัน กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ทุก ๆ โมนาดย่อมรู้ความเป็นไปทุก ๆ สภาวะการณของเอกภพในฐานะที่โมนาดเป็นส่วนหนึ่งด้วย

6. มีอาการที่พระเจ้าได้กำหนดให้มีความสัมพันธ์กันระหว่างโมนาดทั้งหลายมาแต่เดิม เพราะพระเจ้าเป็นผู้กำหนดสร้างแต่ละโมนาดขึ้นจากจิตสำนึกของพระองค์เอง โมนาดทั้งหลายจึงตกอยู่ในภาวะต้องอาศัยสื่อกลางคือพระเจ้าเป็นตัวเชื่อมโยง หรือสัมพันธ์กันและสอดคล้องกันตามกฎเกณฑ์ต่าง ๆ อย่างดีที่สุด ถ้าหากแต่ละโมนาดไม่ขึ้นต่อพระเจ้านี้ก็จะมีปัญหาการขาดความเชื่อมโยง ซึ่งเป็นการทำลายความกลมกลืนของธรรมชาติ และความสอดคล้องของหลักเกณฑ์ต่าง ๆ เพราะแต่ละโมนาดมีความเป็นจริงของตัวเอง ไม่อาจจะสัมพันธ์กันเองหรือมีภาวะเป็นองค ประกอบของโมนาดอื่นได้ เพราะเมื่อสิ่งหนึ่งสัมพันธ์กับอีกสิ่งหนึ่งก็แปลว่า สิ่งหนึ่งนั้นย่อมอยู่รวมกันกับอีกสิ่งหนึ่ง ถ้าโมนาดมีลักษณะเช่นนี้ก็จะไม่เป็นจริงแท้ ดังนั้นการณใด ๆ ก็ตาม พระเจ้าจึงเป็นผู้กำหนดมาแต่เดิมไว้เรียบร้อยแล้ว

อิมมานูเอิล คานท์ (Immanuel Kant ค.ศ. 1724 - 1804)

คานท์ เป็นนักปรัชญาชาวเยอรมัน เขาได้แสดงทัศนะทางปรัชญา และอภิปรัชญาไว้ดังนี้

คานท์ถือว่า ความรู้ที่เป็นสากลและจำเป็นนั้นต้องเป็นความรู้สูงสุด และเห็นด้วยกับฝ่ายเหตุผลนิยมที่ถือว่า ความรู้สากลและจำเป็นมีอยู่ แต่ยอมรับว่ามีอยู่ในฐานะเป็นพื้นฐานของศาสตร์ทางกายภาพและคณิตศาสตร์เท่านั้น ส่วนอภิปรัชญา, เอกภพวิทยา และเทววิทยาถือว่าเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้

คานท์ เห็นด้วยกับฝ่ายประจักษ์นิยมในข้อที่ว่า เราสามารถรู้ได้เฉพาะสิ่งที่เราได้ประสบการณ์เท่านั้น และตัวเพทนาการ (Sensation) เป็นตัวเนื้อหาความรู้ สรุปแล้ว คานท์เห็นด้วยกับทั้งฝ่ายเหตุผลนิยมและประจักษ์นิยมในข้อที่ว่า สภาพอันสากลและจำเป็นนั้นจะได้มาจากประสบการณ์ไม่ได้

คานท์ได้แสดงทัศนะว่า ประสบการณ์ทางประสาทสัมผัสทั้งหลายทำหน้าที่สร้างเนื้อหาความรู้ จิตทำหน้าที่คิดรับรู้ประสบการณ์ตามพื้นฐานเดิมของจิตซึ่งมีเหตุผล สิ่งทั้งหลายมีอยู่ เราสามารถคิดถึงได้ แต่จะไปรับรู้จักทุกสิ่งทุกอย่างไม่ได้

แบบความคิดอยู่ในวิสัยของปรากฏการณ์

โลกที่มนุษย์อยู่อาศัยเป็นโลกแห่งปรากฏการณ์ แบบความคิดทั้งหลายก็อยู่ในระดับปรากฏการณ์ไปด้วย ไม่มียิ่งไปกว่านั้น แต่สิ่งมีอยู่เหนือปรากฏการณ์เรียกว่า โลกแห่งนามนั้น มีอยู่ เป็นประเภทที่รู้ไม่ได้ ไม่อยู่ในวิสัยที่จะรู้ได้ (Unknowable) เพราะไม่ได้เป็นเรื่องของความรู้ แต่เป็นเรื่องของความเชื่อเท่านั้น จึงมีปัญหาเกี่ยวกับโลกแห่งนามว่าจะมีอยู่จริงหรือไม่ เพื่อเฉลยปัญหานี้จึงพิจารณาเรื่องความคิดหาเหตุผลต่อไป

ในส่วนเรื่องราวของอภิปรัชญานั้น คานท์ปฏิเสธความมีอยู่ของพระเจ้า คำว่า “พระเจ้า” คานท์หมายถึง Being ซึ่งรวบรวมบรรดาความแท้จริงทั้งปวงได้ คานท์ได้ปฏิเสธข้อพิสูจน์ความมีอยู่ของพระเจ้าของ St. Anselm หมดทุกข้อว่า การมีอยู่ของพระเจ้าเป็นสิ่งที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ เพราะความรู้ของมนุษย์ถูกจำกัดอยู่ด้วยประสาทสัมผัสและเหตุผลบริสุทธิ์ แต่คานท์ยังเชื่อว่าสิ่งที่เป็นอยู่ด้วยตัวเองคือพระเจ้า แต่เราไม่สามารถรู้ได้ เมื่อรู้ไม่ได้ พิสูจน์ไม่ได้ คานท์จึงเห็นว่า เราไม่สามารถจะกล่าวได้ว่าพระเจ้านั้นมีอยู่อย่างไร

แต่คำสอนของคานท์เกี่ยวกับความมีอยู่ของพระเจ้าไปปรากฏชัดเจนในหมวดจริยศาสตร์ ซึ่งคานท์ได้แสดงให้เห็นว่า พระเจ้าจะต้องมีอยู่เพื่อเป็นหลักคำประกันกฎทางศีลธรรม (Moral agreement) กล่าวคือ หลักจริยธรรมจะต้องขึ้นอยู่กับความเชื่อในพระเจ้า แต่คานท์ก็กล่าวอ้างกฎทางศีลธรรมว่า กฎของศีลธรรมเป็นสิ่งที่มีอยู่ก่อนการยอมรับว่ามีพระเจ้า หาได้ขึ้นต่อความเชื่อในพระเจ้าไม่

คนที่ไม่เชื่อเรื่องพระเจ้า แต่ก็ต้องยอมรับเรื่องกฎทางศีลธรรม เพราะกฎทางศีลธรรมมีมาก่อน ความเชื่อเรื่องพระเจ้าเป็นธรรมชาติของความรู้มนุษย์มากกว่าเรื่องพระเจ้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเชื่อเรื่องพระเจ้านี้ก็ต้องอิงอาศัยหลักทางศีลธรรมที่ยอมรับว่ามีพระเจ้านี้เพราะคิดว่าเป็นหน้าที่ทำไปตามความสำนึกในหน้าที่

แต่อย่างไรก็ตาม คานท์ได้กล่าวต่อไปอีกว่า ในส่วนจริยธรรมนี้จำเป็นต้องยอมรับความมีอยู่ของพระเจ้าไว้ก่อน มิฉะนั้นแล้วหลักทางศีลธรรมจะไม่มีประสิทธิภาพ เขากล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า

“เราได้ยอมรับกันแล้วว่า เป็นหน้าที่ของเราที่จะต้องส่งเสริมความดีงามอันสูงสุด เพราะฉะนั้นจึงน่าจะยอมรับหรือเห็นความจำเป็นอันสำคัญในหน้าที่ บ่งชี้ว่าเราสมมติว่า ความดีงามอันสูงสุดนี้มีอยู่ได้ และโดยที่ความเป็นไปได้ในเรื่องนี้ จะต้องเนื่องมาจากความ สมมติแต่เดิมว่า พระผู้เป็นเจ้าของเรามีอยู่ ข้อสมมติแต่เดิมที่ว่า มีความดีงามอันสูงสุดก็ยอม แยกไม่ออกจากความสำคัญในหน้าที่ กล่าวคือ มีความจำเป็นทางจริยธรรมที่จะต้องยึดถือใน ความมีอยู่ของพระผู้เป็นเจ้าของเจ้า”¹

เมื่อพิจารณาถึงคำสอนในเรื่องนี้แล้ว ดูเหมือนว่าคานท์ได้ขัดแย้งในตัวเอง แต่อันที่ จริงหาได้เป็นเช่นนั้นไม่ เพราะคานท์เองก็ไม่ได้ปฏิเสธว่า พระเจ้าหรือสิ่งที่อยู่เหนือความรู้ ทางประสาทสัมผัสไม่มี เพียงแต่นั้นว่า เรารับรู้สิ่งนั้นด้วยประสาทสัมผัส หรือเหตุผลบริสุทธิ์ ไม่ได้ เพราะสิ่งนั้น ๆ อยู่นอกเหนือจากการรับรู้ทั้งสองชั้นนั้น เมื่อไม่สามารถจะรับรู้ได้ อธิบาย ได้ และพิสูจน์ไม่ได้ คานท์จึงกล่าวว่า เราไม่สามารถจะกล่าวได้ว่า สิ่ง ๆ นั้นมีอยู่อย่างไร ดังนั้น คานท์จึงไม่ยอมรับว่า พระเจ้ามีจริงในทางภววิทยา แต่พระเจ้าเป็นเพียงอุดมการณ์แห่ง เหตุผลที่สมมุติขึ้น เพื่อผลทางจริยธรรม เพื่อจัดความดีและความสุข ไว้กลมกลืนกันเท่านั้น

การคิดหาเหตุผล 3 ระดับ

คานท์ได้แบ่งการคิดหาเหตุผลออกเป็น 3 ระดับ คือ

1. การคิดหาเหตุผลเรื่องวิญญาณ (Soul) ซึ่งซ่อนตัวอยู่เบื้องหลังพฤติกรรมต่าง ๆ
2. การคิดหาเหตุผลเรื่องโลก ในฐานะไม่มีขอบเขต ไม่สิ้นสุด สัมพันธ์เป็นอันเดียวกัน
3. การคิดหาเหตุผลเรื่องปฐมเหตุ (God) ของโลกวัตถุและโลกจิต ซึ่งปฐมเหตุนั้น ได้แก่พระเจ้า

การคิดหาเหตุผลใน 3 ระดับ นี้ เป็นบ่อเกิดทางวิทยาการคือ

1. การคิดหาเหตุผลเรื่องวิญญาณ เป็นบ่อเกิดทางวิชาจิตวิทยา
2. การคิดหาเหตุผลเรื่องโลก เป็นบ่อเกิดวิชาเอกภพวิทยา
3. การคิดหาเหตุผลเรื่องปฐมเหตุ เป็นบ่อเกิดวิชาเทววิทยา

ความรู้ที่ปรากฏเป็นเอกภาพแก่มนุษย์ทั่วไปนี้เอง ทำให้นักเหตุผลนิยมปลงใจว่ามี ตัวตน ซึ่งดำรงอยู่โดยตัวเอง ใครทำลายไม่ได้ มีความกลมกลืนในตัวเอง ส่วนฝ่ายประจักษ์ นิยมถือว่า เราไม่มีความรู้เรื่องตัวตน จึงไม่สามารถพิสูจน์ภาวะและอมฤตภาพของตัวตนได้

¹ สัมคร บวรवास, ปรัชญา, หน้า 601

ในการพิสูจน์ภาวะของเอกภพ ภาวะของอิสราภาพและภาวะของพระเจ้า ต้องประสบ ปัญหาขัดแย้งหลายประการ เช่น ด้านหนึ่งว่าโลกมีการเริ่มต้นด้วยเวลา อีกด้านหนึ่งว่า โลก ถาวรไม่สิ้นสุด อีกด้านหนึ่งว่า โลกไม่สามารถแบ่งเป็นส่วน ๆ เพราะไม่มีส่วนละเอียดให้แบ่ง อยู่ในโลก

ในเรื่องอิสราภาพก็เช่นเดียวกัน ฝ่ายหนึ่งว่าเพราะอิสราภาพมีอยู่ เหตุการณ์ทางปรากฏ การณ์จึงเกิดขึ้น โดยไม่ต้องมีความจำเป็น อีกฝ่ายหนึ่งว่า อิสราภาพมีอยู่ แต่ทุกสิ่งเกิดขึ้นตาม กฎที่จำเป็นของธรรมชาติ

แม้ในเรื่องเทววิทยาก็มีลักษณะขัดแย้ง คือฝ่ายหนึ่งถือว่า มีภาวะอันยิ่งใหญ่ที่จำเป็น อยู่อย่างหนึ่ง อยู่ในฐานะเป็นเหตุของโลก อีกฝ่ายหนึ่งถือว่า ไม่มีภาวะจำเป็นใด ๆ ไม่ว่าภายในหรือภายนอกโลกก็ตาม นี่คือนิยามลักษณะขัดแย้งในเรื่องเอกภพ

จริยศาสตร์ของคานท์

คานท์ได้กล่าวทฤษฎีจริยศาสตร์ไว้ในหนังสือ 2 เล่ม คือ

1. อภิปรัชญาจริยศาสตร์
2. การวิจารณ์เหตุผลภาคปฏิบัติ

คานท์ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ว่า โลกได้อยู่ในระดับปรากฏการณ์ ที่พึงรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส แต่อยู่ในระดับปัญญานอกระบบปรากฏการณ์

สาระสำคัญของคานท์ก็คือเหตุผล และเหตุผลมีทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ คือ มีเหตุผลทางฝ่ายความรู้และฝ่ายเจตจำนง ในฝ่ายทฤษฎีหรือฝ่ายความรู้ เหตุผลทำงานในเรื่อง โลกแห่งประสบการณ์ แต่ในฝ่ายภาคปฏิบัติหรือเจตจำนง เหตุผลทำงานด้านจริยศาสตร์ ให้แก่มนุษย์

รวมความว่า ทั้งสองฝ่ายหลอมตัวอยู่ในสภาพสากลและจำเป็น ในฝ่ายความรู้ เรา ได้หลักเกณฑ์สากลและจำเป็นนั้นใด ในภาคปฏิบัติเราได้หลักเกณฑ์สากลและจำเป็นนั้นนั้น ภาคทฤษฎีกับภาคปฏิบัติมีความแตกต่างกันคือ ภาคทฤษฎี หลักเกณฑ์ต่าง ๆ สัมพันธ์กับสิ่ง ทั้งหลายตามที่มันเป็น (as they are)

ส่วนภาคปฏิบัติ หลักเกณฑ์ต่าง ๆ สัมพันธ์กับการกระทำทั้งหลายตามที่ควรจะเป็น (as they ought to be) หมายความว่า ในฝ่ายทฤษฎีนั้น ฝืนความจริงที่ว่าสิ่งทั้งหลายเป็นอยู่ ไม่ได้ เพราะถ้าฝืนไปก็ยึดหลักธรรมชาติของสิ่งทั้งหลาย และไม่ได้ข้อเท็จจริงตามความจริง เพราะถ้าฝืนไปก็ยึดหลักธรรมชาติของสิ่งทั้งหลาย และไม่ได้ข้อเท็จจริงตรงกับความจริง ส่วนทางภาคปฏิบัติต้องให้เป็นไปในทิศทางที่เห็นว่าควรจะเป็น คือนำเข้าสู่ทิศทางหลักเกณฑ์ ที่ถูกต้อง เพื่อยกระดับบุคคลให้สูงขึ้นโดยลำดับ

มนุษย์ดำรงอยู่ใน 2 ฐานะ คือ

1. ฐานะของประสาทสัมผัส ซึ่งต้องขึ้นอยู่กับกฎเกณฑ์ของปรากฏการณ์ และ

2. ฐานะแห่งวุฒิปัญญา ซึ่งเป็นอิสระต่างหากจากปรากฏการณ์ แต่ก็ต้องขึ้นอยู่กับหลักเกณฑ์ในภาคปฏิบัติ ดังนั้นมนุษย์จึงมีลักษณะเป็นอัตโนมัตติอยู่ในตัว รู้จักสร้างหลักเกณฑ์สำหรับตนเอง และปฏิบัติตามหลักเกณฑ์เหล่านั้นอย่างเสรี

หลักเกณฑ์ขั้นพื้นฐานอย่างหนึ่งของมนุษย์ก็คือหลักศีลธรรม หรือหลักจริยศาสตร์ คานท์ได้กล่าวหลักจริยศาสตร์ภาคปฏิบัติไว้อย่างน่าฟังว่า

“จงทำอย่างมนุษย์ชาติ ไม่แต่คนของตนเองหรือคนของผู้อื่นในทุก ๆ กรณี อย่าถือ เป็นเพียงแนวทาง แต่ไม่ได้ปฏิบัติตาม”

หลักจริยศาสตร์ข้อนี้จัดว่าเป็นพื้นฐานอันยิ่งใหญ่ของหลักจริยศาสตร์อื่น ๆ ที่ยอมรับ กันว่าเป็นข้อผูกพันสำหรับมนุษย์ และหลักจริยศาสตร์ข้อนี้ ไม่ได้มุ่งหมายเพียงเป็นข้อ สมมุติฐานอย่างลอย ๆ เท่านั้น เพราะเป็นหลักที่ได้มาจากสภาพของเหตุผล มีเจตจำนงอัน บริสุทธิ์ ไม่ขึ้นอยู่กับแรงกระตุ้นใด ๆ ทั้งสิ้น

คานท์ถือว่า “ทั้งโลกนี้และนอกโลก ไม่มีอะไรที่พอจะรับไว้ได้นอกจากความปรารถนาดี ตัวเจตจำนงมีความทะยานอยากเข้าไปแย้งอยู่เบื้องหลังนั้น จะมีลักษณะเป็นสากลไปไม่ได้ ความทะยานอยากเป็นต้นเหล่านั้น ต่างคนต่างก็มีข้อแตกต่างกันออกไป เจตจำนงที่มีการใคร่ ครวญเข้าไปกำกับ จัดเป็นเจตจำนงอันอุดม เพราะมีลักษณะตรงต่อความจริง สมบูรณ์ ด้วยเหตุผลประเภทสากล ไม่ใช่เพียงถือเอาเหตุผลส่วนตัว อันนี้แหละคือเจตจำนงอันบริสุทธิ์ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับสิ่งอื่น แต่ขึ้นอยู่กับคุณค่าของตัวเอง

เฮเกิล (Hegel ค.ศ. 1770 - 1831)

เฮเกิล เป็นนักปรัชญาจิตนิยมวิภาษวิธี มีทัศนะทางอภิปรัชญาที่น่าศึกษาดังนี้

ระบบพื้นฐานปรัชญาของเฮเกิลคือความคิดเรื่องจิตสมบูรณ์ (องค์อัสัมพัทธ์) ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แห่งการเปลี่ยนแปลงขั้นต้นของปรัชญาสมัยใหม่ จิตสมบูรณ์ (Absolute mind) นั้น ไม่ใช่สิ่งที่เป็นจริงในตัวเอง (thing-in-itself) ไม่ใช่อำนาจเหนือธรรมชาติ และ ไม่ใช่อัตตาที่ถือตนเป็นใหญ่ (Subjective ego) แต่เป็นโลกของตัวเอง ซึ่งแสดงลักษณะ ออกมาได้ด้วยกัมมันตภาพไม่ใช่ด้วยสภาวะคงที่

มีคำถามต่อไปว่า มนุษย์จะเข้าใจจิตสมบูรณ์ ในฐานะเป็นพระเจ้าเป็นเจ้าของได้ไหม คำตอบ ก็คือ ไม่ได้ เพราะจิตสมบูรณ์นั้นไม่ได้ตั้งอยู่เหนือประวัติศาสตร์แห่งมนุษยชาติ และจิตสมบูรณ์ก็ไม่ได้เปลี่ยนแปลงกฎของประวัติศาสตร์ด้วย

เฮเกิลกล่าวต่อไปว่า จิตสมบูรณ ไม่ใช่หลักแห่งการปฏิเสธ (Negation) ตรงกันข้าม จิตสมบูรณนี้แสดงให้เห็นถึงความยืนยัน อย่างสูงสุดและสมบูรณที่สุด เฮเกิลต่างจากมาร์กซ์ โดยที่เฮเกิลย้ำในเรื่องโครงสร้างความเป็นจริงทางจิต แต่มาร์กซ์ถือว่าเอาวัตถุเป็นหลักพื้นฐานของสภาวะที่แท้จริง

ดังนั้นหลักจิตนิยมวิภาษวิธีของเฮเกิลจึงเป็นขบวนการแห่งเหตุผลซึ่งเกี่ยวกับการวิวัฒนาการของจิตมนุษย์โดยเฉพาะ ซึ่งในข้อนี้มาร์กซ์ได้ตำหนิเฮเกิลว่า เฮเกิลนั้นเป็นผู้ทำปรัชญาให้เป็นเรื่องนามธรรม ส่วนสสารนิยมนั้นนำปรัชญาจากฟิมาสู่ดิน และเปลี่ยนปรัชญาให้เป็นรูปธรรมที่ถูกต้อง และเป็นพื้นฐานของวิวัฒนาการ

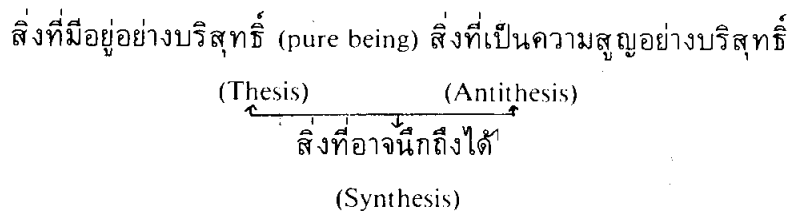
ตรรกวิทยาของเฮเกิล

ตรรกวิทยาของเฮเกิล มีรากฐานมาจากการสังเคราะห์ซึ่งประกอบด้วยส่วนสามส่วน ซึ่งเฮเกิลเรียกว่า ตรรกวิทยาวิภาษวิธี โดยที่เฮเกิลเห็นว่า ความคิดที่สมบูรณย่อมเริ่มมาจากความคิดที่ง่าย ๆ แล้วดำเนินไปสู่ความคิดที่สลับซับซ้อนมากขึ้นตามลำดับ พื้นฐานแห่งหน่วยความคิดแบบนี้คือ Thesis สภาวะพื้นฐานในขั้นที่สองก็จะพบหน่วยความคิดแห่งการขัดแย้งที่เรียกว่า Antithesis สภาวะขัดแย้งและระดับที่สามคือ หน่วยความคิดที่ประสานหน่วยความคิดที่ขัดแย้งกันข้างต้นเข้าด้วยกัน เรียกว่า Synthesis คือสภาวะสังเคราะห์

วิภาษวิธีไม่ใช่สิ่งใหม่

คำว่า "วิภาษวิธี" นั้น ไม่ใช่คำแทนความหมายใหม่เลย ในอดีตนั้น นักปรัชญากรีก เช่น โสคราตีส, โซฟิสต์, และพลาโต เป็นต้น ได้เคยใช้วิธีนี้ในการซักถามปัญหาและโต้แย้งคู่สนทนาเพื่อหาความจริงทางปรัชญามาแล้ว นักปรัชญาเหล่านั้นเรียกวิธีนี้ว่าวิภาษวิธี (Dialectical Method) เช่นเดียวกับที่เฮเกิลเรียกวิธีของตนว่า ตรรกวิทยาวิภาษวิธี ดังที่เฮเกิลได้ยกตัวอย่างให้เห็นดังต่อไปนี้

เมื่อเราตั้งข้อเสนอมามีสิ่งที่บริสุทธิ์หรือสิ่งที่มีอยู่อย่างบริสุทธิ์ (pure being) นั้น ก็จะเกิดสิ่งขัดแย้งกันคือสิ่งที่ไม่มีอยู่อย่างบริสุทธิ์ ซึ่งก็คือความสูญญานั้นเอง แต่สองอย่างนี้ไม่มีอะไรรวมกันอยู่อย่างไม่ขัดแย้งกัน นั่นคือลักษณะที่เราอาจค้นคิดได้หรือคิดถึงได้จึงเป็นดังนี้

1 สมัคร บุราวาด, ปรัชญา หน้า 740

เฮเกิลกล่าวว่า ความจริงคือกระบวนการเหตุผลซึ่งมีลักษณะสืบเนื่อง เช่นเดียวกับการดำเนินชีวิต เพราะความคิดอย่างหนึ่งสืบสาวมาจากความคิดอีกอย่างหนึ่ง ก่อให้เกิดภาวะขัดแย้งขึ้นในกระบวนการความคิด แล้วลักษณะขัดแย้งนั้นจะไปรวมตัวกันลงที่ความคิดช่วงที่สาม ที่เรียกว่าบทสังเคราะห์

วิวัฒนาการแบบนี้ เฮเกิลกล่าวว่า มันจะสลับกันเกิดขึ้นเรื่อยไปอย่างไม่มีวันสิ้นสุด ดังนั้นเขาจึงกล่าวว่า ทุกสิ่งทุกอย่างที่ปรากฏในประวัติศาสตร์นั้น เป็นวิวัฒนาการที่มีเหตุและผลเป็นไปโดยพระเจ้า (The Divine providence) และประวัติศาสตร์จะชำระรอยตัวเองอยู่เสมอ พระเจ้าเป็นผู้สร้างความคิดและยังให้พลังผลักดันความคิดในทางประวัติศาสตร์อีกด้วย พลังนั้นคือความขัดแย้งกันนั่นเอง เป็นพลังที่ผลักดันความก้าวหน้าอันไม่มีอะไรจะขัดขวางได้ มนุษย์ไม่สามารถจะควบคุมมันได้ แต่มนุษย์นี้เองเป็นสิ่งที่ถูกควบคุม และพลังนี้เองที่นำไปสู่เสรีภาพในเบื้องปลาย แต่สิ่งที่ขัดแย้งกันย่อมผสมผสานซึ่งส่วนอันสมบูรณ์ที่สูงกว่าภาวะทั้งสอง และทำลายส่วนที่ไม่สมบูรณ์ออกไป ขบวนการวิภาษวิธีอย่างนี้พุ่งไปสู่ส่วนที่สูงสุด ซึ่งเป็นเป้าหมายที่ส่วนต่ำในระดับต่าง ๆ มุ่งไปหาอยู่ตลอดเวลา เพราะความก้าวหน้าอย่างนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากการขัดแย้งกันดังกล่าวแล้ว จึงสรุปได้ว่าตรรกวิทยาวิภาษวิธีของเฮเกิลจะต้องประกอบด้วยส่วน 3 ส่วนเสมอ คือ

1. Thesis สภาวะพื้นฐาน
2. Anti-thesis สภาวะขัดแย้ง และ
3. Synthesis สภาวะสังเคราะห์

เฮเกิลนั้นเป็นนักปรัชญาฝ่ายจิตนิยมเต็มที่ เขาให้ความสำคัญแก่ความคิด (Ideas) ยิ่งกว่าวัตถุ โดยเฮเกิลเห็นว่า ความก้าวหน้าเป็นผลมาจากความขัดแย้งทางจิตหรือความคิด ซึ่งเขาเชื่อว่า ความคิดนี้เองเป็นตัวผลักดันโลกให้ก้าวหน้า ความคิดอิสระ กล่าวคือเป็นอิสระจากการนึกคิดของมนุษย์ เพราะความคิดไม่ใช่สิ่งที่มนุษย์ประดิษฐ์ขึ้นเพื่อจุดประสงค์ของตนเอง สรรพสิ่งรวมทั้งสถาบัน วัฒนธรรม และอารยธรรมของมนุษย์ล้วนแต่เป็นเครื่องสะท้อนของความคิดทั้งนั้น

เฮเกิลเห็นว่า ความก้าวหน้าทางความคิดในประวัติศาสตร์นั้น รัฐเป็นผู้นำไปเพราะรัฐเป็นตัวแทนแสดงออกของวัตถุแห่งความคิดต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเฮเกิลเชื่อว่ารัฐคือประจักษ์พยานแห่งความก้าวหน้าของจิตโลก (World's Soul) ในทางประวัติศาสตร์ เพราะรัฐเป็นผลิตผลที่พระเจ้าทรงสร้างไว้ เพื่อเป็นที่บรรลุความสำเร็จของความคิด

ดังนั้น สรรพสิ่งจึงเป็นเพียงผลสะท้อนของความคิด ความคิดนั้นเองคือพระเจ้าที่ทรงไว้ซึ่งความเป็นไปทั้งปวง

จิตสมบูรณ์ (The Absolute mind)

ความคิดของเฮเกิล จิตสมบูรณ์ขณะนี้กำลังบรรลุความสมบูรณ์อย่างช้า ๆ อันดับแรก ของจิตสมบูรณ์ คือ ศิลปะ (Art) ซึ่งเป็นที่ ๆ ความคิดแสดงตัวออกมาในรูปของความรู้สึก ทางประสาทสัมผัส

เฮเกิลกล่าวว่า เรามีศิลปะหลายระดับ เริ่มจากสถาปัตยกรรมซึ่งเป็นสสารยังคงมีความสำคัญอยู่ เพราะสถาปัตยกรรมเป็นตัวแทนแสดงออกของจักรวาล ทางดาราศาสตร์ สถาปัตยกรรมไม่สามารถแสดงปัจเจกภาพที่ถูกต้องได้ แต่ยังคงอาศัยอยู่ในรูปที่เป็นปรนัย และไม่ผสมกับสิ่งอื่น

ความก้าวหน้าขั้นต่อมาคือปฏิมากรรม ซึ่งประกอบด้วยความสมบูรณ์แห่งเหตุผลทางจิตใจมากกว่าสถาปัตยกรรม นักปฏิมากรรมย่อมสามารถแสดงความคิดเห็นที่เป็นของตนเอง ออกมาได้หลายทางกว่านักสถาปัตยกรรม ในปฏิมากรรมศิลปะเราสามารถแสดงชัยชนะของ อันทันภาพได้ ดังนั้น ปฏิมากรรมจึงกลายเป็นอารยธรรมที่สำคัญของกรีกและโรมัน

จากปฏิมากรรม, เฮเกิลเห็นว่า วิจิตรกรรม (painting) ก็เป็นสิ่งสำคัญไม่น้อย ใน วิจิตรกรรมนั้น เราสามารถพรรณนาและวาดให้เห็นบุคคลิกภาพได้อย่างชัดเจน แต่วิจิตรกรรม ก็เหมือนกับสถาปัตยกรรมและปฏิมากรรมในฐานะเป็นศิลปะปรนัย เพราะค่าความคิดที่ประกอบด้วยเหตุผลอันสมบูรณ์สามารถแสดงตัวออกได้โดยศิลปะอันยสองอย่างคือ ดนตรีและบทกลอน (Music & poetry) เพราะมันขึ้นอยู่กับประสบการณ์ทางผัสสะเป็นอย่างมาก

ในเรื่องศาสนานั้น เฮเกิลมีความเห็นว่า ศาสนาไม่ใช่ตัวแทนแสดงออกของระดับ การพัฒนาของมนุษย์ในขั้นสูง เพราะการพัฒนาในระดับสูงเป็นเรื่องปรัชญาซึ่งเป็นศาสตร์ที่ สูงสุด คำสอนเรื่องตรีเอกานุภาพ (Trinity) เฮเกิลถือว่าเป็นเรื่องสำคัญมาก เขาได้อธิบาย หลักวิภาษวิธีของเขาว่า

พระบิดา เป็นตัวแทนแสดงออกของสภาวะพื้นฐาน (Thesis)

พระบุตร เป็นตัวแทนของสภาวะขัดแย้ง (Antithesis)

พระจิต เป็นตัวแทนแสดงออกของสภาวะสังเคราะห์ (Synthesis)

เฮเกิล ให้ข้อสังเกตว่า ศาสนาตะวันออกเปรียบได้กับสถาบันการเมืองของตะวันออก เพราะในศาสนาตะวันออกขุนนางทั้งหลายแต่ละคนไม่มีอำนาจอะไร พระเจ้าเท่านั้นทรงอำนาจ สูงสุดทุกประการ โดยเฉพาะในศาสนาฮินดูสอนว่ามนุษย์แต่ละคนเป็นเพียงมายา ความเป็นจริงมีเพียงหนึ่งเดียวคือพระพรหมและความเชื่อทำนองนี้มีในศาสนาของจีนด้วย และแม้แต่ ในพระพุทธศาสนา (เฮเกิลเข้าใจว่า พุทธศาสนาเป็นแบบเทวนิยม - theism)

ศาสนาตะวันตกตรงกันข้ามกับศาสนาตะวันออก เช่น ในกรีกมีความเชื่อเรื่องพระเจ้าหลายองค์ (Poly theism) ซึ่งถือว่ามนุษย์ก็เป็นสภาวะเดียวกันกับเทพเจ้าต่าง ๆ พระเจ้าของกรีกมีชีวิตอย่างสุขสำราญ เทวะเหล่านั้นจึงขาดความสุขทางปัญญาและจิตใจ และเป็นเพียงที่พึ่งทางอารมณ์ของมนุษย์เท่านั้น บรรดาเทพเจ้าเหล่านั้นบางองค์ก็ต้องตายหรือจืดได้ด้วย

สรุปความว่า ตะวันออกเชื่อในเรื่องอนันตภาพ (the infinite) ส่วนพวกกรีกหรือตะวันตกย้ำในเรื่องความสำคัญของอันตภาพ (The finite)

เฮเกิลได้แสดงทัศนะต่อไปว่า ศาสนาตะวันออกเป็นตัวแทนของสภาวะพื้นฐาน (Thesis) ศาสนาตะวันตกเป็นตัวแทนของสภาวะขัดแย้ง (Antithesis) ส่วนศาสนาคริสต์เป็นตัวแทนของสภาวะสังเคราะห์ (Synthesis) ทั้งนี้เพราะศาสนาคริสต์พยายามรวบรวมอนันตภาพและอันตภาพเข้าเป็นเทววิทยาเดียวกัน ในศาสนาคริสต์พระเจ้าและมนุษย์คือตัวแทนแสดงออกในความเป็นเอกภาพ (unity) ในกรณีนี้พระเยซูทรงเป็นผู้ประสานและเป็นตัวกลางระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า ดังนั้นพระเยซูจึงเป็นสัญลักษณ์แห่งความจริงใจในศาสนาคริสต์ **ตามทัศนะของเฮเกิลพระเยซูทรงเป็นทั้งมนุษย์และพระเจ้า**

เฮเกิลชี้ให้เห็นว่า ศาสนามีความจริงเป็นสัญลักษณ์และมนุษย์เราสามารถเข้าใจโลกได้อย่างสมบูรณ์ด้วยความคิดทางปรัชญา ศาสนาเป็นเรื่องของศรัทธาและพระเจ้า ส่วนปรัชญามีรากฐานมาจากเหตุผล เฮเกิลได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับระบบปรัชญาตะวันออกว่า ปรัชญาตะวันออกคือพหุภาวะ (Plurality) ว่าเป็นมายา และใช้วิธีการของลัทธิลึกลับ (Mystical Approach) มาใช้กับชีวิต ซึ่งเผชิญปัญหาทางอภิปรัชญาอย่างยิ่งตลอดมา

ส่วนปรัชญากรีก เฮเกิลแสดงความเห็นว่า ปรัชญากรีกสนใจเป็นพิเศษในปัญหาธรรมชาติ (problems of Nature) ปรัชญากรีกย้ำมากในเรื่องความเป็นจริง ดังนั้นเนื้อหาของปรัชญากรีกจึงหนักไปในแบบธรรมชาตินิยมและเป็นเรื่องทางโลกโดยตรง เพราะนักปรัชญากรีกสนใจเป็นพิเศษในปัญหาของเอกภาพ

เกี่ยวกับปรัชญาแบบต่าง ๆ นั้น เฮเกิลเห็นว่าเมื่อเปรียบเทียบกับจิตนิยมสมบูรณ์ (Absolute Idealism) ของเขาแล้ว ล้วนมีบกพร่องมากมาย เพราะระบบจิตนิยมสมบูรณ์นั้นได้อธิบายว่าจักรวาลมีเหตุผลสมบูรณ์ และจิตสมบูรณ์ก็ได้แสดงตัวออกมาอย่างชัดเจน เฮเกิลย้ำอีกว่าเราเข้าใจสาระหรือแก่น (essence) ของกระบวนการวิภาษวิธีได้ ซึ่งวิภาษวิธีดังกล่าวนี้ ได้นำเราออกจากโลกแห่งวัตถุไปสู่อาณาจักรแห่งจิตวิญญาณ

คาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx ค.ศ. 1818 - 1889)

มาร์กซ์เป็นสัญชาติยิว เกิดในประเทศเยอรมัน เป็นผู้ให้กำเนิดทฤษฎีสสารนิยม
วิภาษวิธี (Dialectical Materialism)

ก่อนที่จะเรียนรู้ทฤษฎีของมาร์กซ์ เราจำเป็นจะต้องเรียนรู้ทฤษฎีของเฮเกลและฟอย-
เออร์บัค รวม ๆ ไปด้วย เพราะมาร์กซ์เป็นผู้นำเอาแนวความคิดของนักปรัชญา 2 คนดังกล่าว
มาผสมผสานให้เป็นแนวความคิดใหม่แบบสสารนิยมวิภาษวิธี

ทัศนะกลุ่มศาสนาศิษย์ฝ่ายซ้ายของเฮเกล

ในปี ค.ศ. 1831 ได้เกิดมีปัญหาขัดแย้งกันภายในกลุ่มศาสนาศิษย์ของเฮเกล หลังจากที่
ที่อาจารย์ได้สิ้นชีวิตไปแล้ว นั่นคือปัญหาเรื่องการตีความหมายทางปรัชญาของเฮเกล โดยเฉพาะเรื่อง
“อมฤตภาพ (Immortality) ของจิต และความหมายที่แท้จริงของพระเจ้า (God)”

ความแตกแยกนี้นำไปสู่ความแตกแยกทางความคิดเกี่ยวกับการเมือง และทางศาสนา
ด้วย กล่าวคือ ศิษย์ฝ่ายขวาส่วนใหญ่ของเฮเกลเป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัยมีความเห็นสอดคล้อง
กับเฮเกลว่าปรัชญาและศาสนานั้นมีเนื้อหาอย่างเดียวกัน เพียงแต่วิธีเข้าถึงเท่านั้นที่ต่างกัน
พระเจ้าคือสิ่งสมบูรณ์สูงสุด เป็นสิ่งเหนือธรรมชาติ

ส่วนศิษย์ฝ่ายซ้ายส่วนใหญ่เป็นคนรุ่นหนุ่ม ได้นำเอาคำของเฮเกลที่กล่าวว่าความสำนึก
ของพระเจ้าคือความสำนึกในตัวเองมาสนับสนุนความคิดฝ่ายตน โดยให้เหตุผลว่า
ศาสนานั้นไม่ใช่เรื่องเหนือธรรมชาติเป็นปรากฏการณ์ของมนุษย์ ไม่ใช่สิ่งที่อยู่เหนือเหตุผล
เกินที่มนุษย์จะเข้าใจ กล่าวคือศิษย์ฝ่ายซ้ายนี้ได้ยึดเอาหลักปรัชญามนุษย์นิยม (Humanism)
ของฟอยเออร์บัค (Feuerbach) มาเป็นเครื่องสนับสนุนอีกลัทธิหนึ่ง

ส่วนแนวความคิดทางการเมืองนั้น ฝ่ายซ้ายได้พยายามสร้างปรัชญาของตนขึ้นโดย
อาศัยปรัชญาของเฮเกลที่ว่า สสารที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงก้าวหน้าทางสังคมนั้น ทำให้
เป็นจริงขึ้นมาในทางปฏิบัติได้ก็ด้วยทฤษฎีวิภาษวิธี หรือทฤษฎีวิภาษวิธีทางประวัติศาสตร์
ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจอันสำคัญที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างมีประสิทธิภาพ

อย่างไรก็ตาม แนวความคิดของเฮเกลที่เป็นแบบอนุรักษนิยมนั้น ศิษย์ฝ่ายขวากลับ
เห็นตรงกันข้ามกับเฮเกล เช่น เฮเกลกล่าวว่า “สิ่งที่จริง คือสิ่งที่ชอบด้วยเหตุผล” (What
is real is Rational) ศิษย์ฝ่ายซ้ายก็มาเปลี่ยนเสียใหม่ว่า “สิ่งที่ชอบด้วยเหตุผล คือสิ่งที่จริง”
(What is rational is real) โดยมีอธิบายว่า “สิ่งที่จริงนั้นอาจไม่ชอบด้วยเหตุผลก็ได้
แต่สิ่งที่ชอบด้วยเหตุผลเท่านั้นที่เป็นจริง”

สำหรับมาร์กซ์นั้น ตลอดเวลาสิบปีที่ได้ร่วมอยู่ในกลุ่มฝ่ายซ้ายของเฮเกล ในชั้นแรก
ความคิดของเขายังเป็นแบบจิตนิยม ครั้นแล้วเขาก็ได้วิวัฒนาการความคิดแบบจิตนิยมของเฮเกล
ไปสู่วัตถุนิยม โดยได้รับอิทธิพลโดยตรงจากความคิดของฟอยเออร์บัค - และ อดัม สมิท

เฮเกลอาจารย์ของมาร์กซ์นั้น ได้ใช้หลักการวิภาษวิธีโดยเขานำเรื่อง “พระจิต” ของศาสนาคริสต์มาวิเคราะห์ “พระจิต” นั้น ทรงบันดาลพฤติกรรมของมนุษย์ในโลกนี้ แท้จริงก็คือความขัดแย้งต่อสู้กันของจิตนั่นเอง (พุทธหมายถึงศีลธรรมที่อบรมมาน้อยต่างกัน) ต่อสู้กับจิตร้าย (พุทธคือกิเลส) ในเมื่อ เฮเกลไม่ใช่ชาวพุทธจึงไม่ทราบเรื่องพุทธ เฮเกลกล่าวว่า ผลแห่งการต่อสู้กันระหว่างจิตดีกับจิตร้ายนั้นไม่ออกผลตามจิตทั้งสอง ยกตัวอย่างเช่น

จิตร้ายว่าจะรวยก็ต้องหัดขโมย ส่วนจิตดีเห็นว่าทำอย่างนั้นไม่ได้ เป็นบาปไม่ขโมย ต่อสู้กันที่สุดก็ตัดสินใจออกมาเป็นแบบไปขอยืมเขาแทนการขโมย

เฮเกลบอกว่า นี่แหละคือพระจิตที่ทรงบันดาลให้เป็นไป ที่แท้ก็คือผลแห่งการต่อสู้ขัดแย้งกันของจิตดีและจิตร้ายนั่นเอง คาร์ล มาร์กซ์ รับเอามาแต่เรื่องความขัดแย้งแต่ไม่เอาเรื่องพระจิตมาด้วย

ฟอยเออร์บัค พ.ศ. 2347 - 2415 เป็นนักวัตถุนิยมคนหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อมาร์กซ์เป็นอย่างมาก ฟอยเออร์บัคกล่าวว่า วัตถุเป็นเครื่องบังคับจิต มิใช่จิตทำให้เกิดวัตถุ แต่มาร์กซ์ไม่รับเอาเรื่องที่ฟอยเออร์บัคกล่าวถึง ความรักที่มีอยู่ในจิตใจมนุษย์และสัตว์ เช่น ความรักลูก เป็นต้น เป็นปัจจัยที่เข้ามามีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้ผู้นั้นอยู่ด้วย

ในขณะที่เดียวกัน มาร์กซ์ก็ได้นำเอาแนวความคิดของอดัม สมิท ในเรื่องราคาของวัตถุใด ๆ ควรแพงตามเวลาที่ทำวัตถุนั้นขึ้นมา แต่มาร์กซ์ไม่ยอมรับความคิดของอดัม สมิท ที่ว่าราคาจะแพงหรือถูก ก็อยู่ที่ความต้องการของคน เช่น คนต้องการมากของนั้นมีน้อย ของนั้นก็แพงเป็นธรรมดา หรือ นายทุนผู้ผลิตเขาต้องลงทุนมาก ก็ต้องการผลกำไรพอสมควร

ส่วนมาร์กซ์ให้ความสำคัญต่อแรงงานคือกรรมกร โดยไม่ได้ให้ความสำคัญของตลาดคือพ่อค้าเลย¹

ความจริงนั้น ปรัชญาสารนิยมวิภาษวิธีเกิดจากการรวมสารนิยมของฟอยเออร์บัคกับวิภาษวิธีของเฮเกลเข้าด้วยกัน เพราะตามประวัติปรัชญานั้น เราได้ทราบว่า ทั้งสารนิยมและวิภาษวิธีได้เกิดมีมาก่อนมาร์กซ์เป็นเวลาช้านานแล้ว แต่ปรัชญาเก่าถือว่า สารนิยมกับวิภาษวิธีนั้นแยกกัน

เฮเกลนั้นเป็นนักวิภาษวิธี แต่ไม่ใช่สารนิยม, ฟอยเออร์บัคเป็นนักสารนิยม แต่ไม่ใช่นักวิภาษวิธี ส่วนมาร์กซ์และองเกลส์นั้นรวมสารนิยมกับวิภาษวิธีเข้าด้วยกันเป็นปรัชญาใหม่ขึ้นมา

ฟอยเออร์บัคนั้น เป็นนักวัตถุนิยมที่มีอิทธิพลต่อมาร์กซ์ดังกล่าว เช่น ข้อเขียนที่วิจารณ์ศาสนาคริสต์ก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ลดคุณค่าของมนุษย์ โดยให้เหตุผลว่า ศาสนาเป็นสิ่งที่เปิดเผยแก่นแท้ของความเป็นมนุษย์ แต่เมื่อแก่นแท้ันั้นได้ถูกมองไปในลักษณะแยกออกจากตัวมนุษย์

1 นาวาเอกอมร สุวรรณบุบผา, การเปรียบเทียบอุดมการณ์ของลัทธิคอมมิวนิสต์กับลัทธิประชาธิปไตย, อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ ดร.สมร สุจริต, หน้า 13

เองไปเป็นเรื่องของพระเจ้า ในเมื่อความเป็นตัวของมนุษย์เองได้มอบถวายแด่พระเจ้าเสียแล้ว ก็แสดงว่าพระเจ้าก็คือมนุษย์ ซึ่งถูกแบ่งไปจากตัวเขาตัวเอง มนุษย์คือจุดเริ่มต้น, จุดศูนย์กลาง และจุดสุดท้ายของศาสนา พระเจ้าเป็นเพียงจินตนาการ ซึ่งเป็นเครื่องชี้ถึงคุณความดีและ ถูกต้องที่ไม่มีในตัวมนุษย์ ดังนั้นความคิดเกี่ยวกับพระเจ้าจึงเป็นความรู้สึกที่อ่อนแอ, ลึกลับ นำไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่ไม่สมบูรณ์ อันที่จริงความคิดเหล่านี้ เป็นเรื่องที่มีมนุษย์สร้างขึ้น มาเอง แต่กลับเป็นสิ่งที่น่ากลัว และมีอิทธิพลเหนือมนุษย์ และเป็นอิสระจากมนุษย์ ทำให้ มนุษย์ต้องศักดิ์ศรี และปราศจากคุณค่า

ฟอยเออร์บัคกล่าวต่อไปว่า ความเป็นมนุษย์คือศาสนาที่ยอมรับโดยผ่านตัวกลางคือ พระเจ้า เพราะมนุษย์มอบความเป็นมนุษย์ของตนให้พระเจ้า มนุษย์จึงตกเป็นทาสและเป็น เหยื่อของสิ่งที่ตนคิดขึ้นมาเอง อันที่จริงพระเจ้าของมนุษย์ก็คือมนุษย์นั่นเอง มนุษย์เป็น ประชาน ความคิดเป็นกรรม ซึ่งมนุษย์นี้แหละเป็นตัวการแห่งความเปลี่ยนแปลงทั้งปวง

ฟอยเออร์บัค และ เฮเกล

ฟอยเออร์บัคมีความเห็นตรงกันข้ามกับเฮเกล ทั้งนี้เพราะว่าเฮเกลเป็นนักปรัชญาฝ่าย จิตนิยม เขาเชื่อว่า ความเป็นจริงคือจิต (Spirit) หรือสิ่งสมบูรณ์ (absolute)

แต่ฟอยเออร์บัคมีความเห็นว่า ความเป็นจริงก็คือความคิดของมนุษย์ที่มีชีวิตอยู่ มี ตัวตนตามที่ปรากฏเป็นจริงในโลกแห่งผัสสะนี้เท่านั้น มนุษย์ย่อมมีสภาพแตกต่างจากสัตว์ อื่น ๆ เพราะมนุษย์สามารถมีความสำนึกในตัวมนุษย์ ไม่เพียงแต่ในฐานะปัจเจกชน แต่ในฐานะ สมาชิกของสังคม ความรู้สึกสำนึกนี้เกิดเนื่องมาจากเหตุผลที่ว่า มนุษย์แต่ละคนย่อมไม่มีคุณลักษณะ ที่ถูกต้องครบถ้วนทุกประการ ไม่ว่าด้านความสามารถอื่น ๆ มนุษย์ไม่สามารถจะอยู่ได้อย่าง ปราศจากสังคมหรือมวลมนุษย์ แต่มนุษย์จะสมบูรณ์ในทุก ๆ ด้านได้ก็เพราะการกระทำ ทั้งมวลที่มุ่งถึงปวงมนุษย์ คือ การกระทำที่สูงส่งซึ่งสิ่งที่เป็นจริงและมีเหตุผล สิ่งนั้นเป็น ของมนุษย์

กฎสสารนิยมวิภาษวิธีของมาร์กซ์

ในบรรดาสิ่งที่มี (Being) ทั้งหมดทั้งปวงนั้น ล้วนมีอยู่ในลักษณะที่เคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้มีไว้จะเป็นการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงแบบไว้กฎเกณฑ์ใด ๆ หากแต่เป็นไปตาม กฎเกณฑ์ในการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงนี้ นอกจากจะมีกฎเกณฑ์อื่นเป็นลักษณะเฉพาะของสิ่งนั้น ๆ แล้ว บรรดา “สิ่งที่มี” เหล่านี้ ยังมี การเปลี่ยนแปลงที่มีลักษณะทั่วไปเหมือนกัน, ทำนองเดียวกัน, หรือคล้ายคลึงกัน อาจจะมีผลเป็นกฎทั่วไปได้ ซึ่งปรัชญามาร์กซ์เรียกกฎนี้ว่า “กฎวิภาษวิธี” (The Law of Dialectics) และกฎแห่งวิภาษวิธีนี้มีอยู่ด้วยกัน 3 ประการ (ทำนองไตรลักษณ์ของพุทธ-ปรัชญา) คือ

1. การแปรสภาพจากปริมาณไปสู่คุณภาพ (Transition from Quantity to Quality)
2. เอกภาพและความขัดแย้งของสิ่งที่ตรงกันข้าม (Unity and Conflict of opposites)
3. การปฏิเสธย้อนปฏิเสธ (Negation of the Negation)

การแปรสภาพจากปริมาณไปสู่คุณภาพ

มาร์กซ์มีความเห็นว่า บรรดาสรรพสิ่งทั้งหลายทั้งปวงนั้นมีลักษณะเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ แต่การเปลี่ยนแปลงนั้นมีใช่เป็นการเปลี่ยนแปลงเฉย ๆ จากสภาพหนึ่งไปสู่สภาพอีกอย่างหนึ่ง โดยไม่มีอะไรใหม่เกิดขึ้น หากมีการเปลี่ยนแปลงในทางปริมาณที่เกิดขึ้นทีละเล็กทีละน้อยอย่างสังเกตไม่ค่อยเห็น จึงจะก้าวไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางคุณภาพอย่างรุนแรงและเห็นได้ชัด นั่นคือในกระบวนการแห่งการเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่งทั้งหลายที่เรียกว่า “วิวัฒนาการ” นั้น เป็นการเปลี่ยนแปลงตามเส้นทางแห่งสันตติ (Ascending line) โดยมีการเปลี่ยนแปลงจากคุณภาพอย่างเก่าไปสู่คุณภาพอย่างใหม่ด้วย ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างสุดเหวี่ยงและอย่างฉับพลันทันที

ยกตัวอย่างเช่น น้ำซึ่งมีคุณภาพเป็นของเหลว เมื่อลดอุณหภูมิในน้ำลง (นั่นคือเพิ่มความเย็นของน้ำขึ้น) ปริมาณของความเย็นที่ค่อย ๆ เพิ่มขึ้นในคุณภาพเหลวของน้ำนั้นเมื่อถึงจุด ๆ หนึ่ง (คือศูนย์องศาเซ็นเซียส) น้ำนั้นก็เปลี่ยนแปลงคุณภาพจากของเหลวกลายเป็นของแข็ง (คือน้ำแข็ง) ในฉับพลันทันที ซึ่งต่างกับตอนเปลี่ยนแปลงทางปริมาณที่ค่อยเป็นค่อย ๆ ไป

การเปลี่ยนแปลงทางปริมาณ ซึ่งส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางคุณภาพจากคุณภาพอย่างเก่าไปสู่คุณภาพอย่างใหม่นั้น เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเสร็จสิ้นแล้ว ก็หาได้สิ้นสุดยุติลงเพียงแค่นั้นไม่ แต่หากจะมีการเปลี่ยนแปลงต่อไปอีก โดยเริ่มต้นจากการเปลี่ยนแปลงทางปริมาณในคุณภาพใหม่ แล้วก้าวไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางคุณภาพจากคุณภาพเดิมไปสู่คุณภาพใหม่อีก และมีการเปลี่ยนแปลงเช่นนี้เรื่อย ๆ ไปอย่างไม่สิ้นสุด จนกระทั่งหมดสิ้นอายุขัยของสิ่งนั้น ๆ

เอกภาพและความขัดแย้งของสิ่งที่ตรงกันข้าม

มาร์กซ์มีความเห็นว่า บรรดาสรรพสิ่งทั้งหลายรวมทั้งปรากฏการณ์ต่าง ๆ นั้นล้วนแต่มีความขัดแย้งภายใน ซึ่งเป็นมูลปัจจัยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนารวมทั้งวิวัฒนาการ หากเราจะพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ในลักษณะที่เป็นภาพนิ่ง ของแต่ละสิ่งแต่ละอย่าง ในแต่ละแง่แต่ละมุม เราจะไม่สามารถแลเห็นความขัดแย้งของสิ่งนั้น ๆ ได้เลย ต่อเมื่อเราพิจารณาสิ่งนั้น ๆ ในลักษณะที่มันมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสิ่งอื่น ๆ ในสภาพที่มันเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการไปนั้นแหละ เราจึงจะมองเห็นความขัดแย้งของมันได้อย่างชัดเจน ในขณะที่เดียวกันก็ได้เห็น

ถึงการดำรงอยู่ของมัน, การเปลี่ยนแปลงของมัน, จนกระทั่งการสิ้นสลายไปของมันในที่สุด ปัจจัยเก่าที่กำลังเสื่อมสลาย กับสิ่งใหม่, ปัจจัยใหม่ที่กำลังเกิดขึ้น และกำลังเจริญเติบโตขึ้นมา และความขัดแย้งดังกล่าวนี้เอง ที่ก่อให้เกิดพลังวิจล (Dynamic) จนกลายเป็นกระบวนการแห่งการวิวัฒนาการของสิ่งทั้งปวง

โดยการศึกษาถึงมูลเหตุแห่งความขัดแย้งของสรรพสิ่ง และด้วยการพิจารณาถึงแบบแผนแห่งพัฒนาการของสิ่งนั้น ๆ ที่ปรากฏออกมาจากผลแห่งความขัดแย้ง เราก็จะสามารถทำความเข้าใจในลักษณะวิภาษของสิ่งนั้น ๆ ได้ว่า สิ่งที่กำลังเจริญเติบโตงอกงามขึ้นมา นั้นได้ต่อต้านคัดค้าน และทำลายสิ่งที่เก่าคร่ำคร่าและกำลังเสื่อมสลายลงไปในนั้นได้อย่างไร เลนินได้ชี้เอาไว้ว่า “เอกภาพของสิ่งที่ตรงกันข้าม (สิ่งเก่ากับสิ่งใหม่, สิ่งที่กำลังเสื่อมกับสิ่งที่กำลังเจริญเติบโต) เป็นเงื่อนไขเฉพาะครั้ง เป็นกรณีเฉพาะคราว และเป็นสัจธรรมสัมพัทธ์ ในขณะที่ความขัดแย้งของสิ่งที่ตรงกันข้ามซึ่งก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวและวิวัฒนาการนั้น เป็นสัจธรรมสัมบูรณ์ และเป็นสันตติ (Philosophical Note Book, p.216)

สิ่งตรงกันข้ามนี้ ในขณะที่มันต่อต้านคัดค้านกันนั้น มันก็แทรกซึมเข้าไปหากันและกัน จนกระทั่งสิ่งใหม่ - ปัจจัยใหม่ สามารถแย้งพื้นที่ทั้งหมดได้ เองเกลส์บ่งเอาไว้ว่า “อาการสุดขั้วของสิ่งที่คัดค้านกัน อันได้แก่สิ่งบวก (Positive) กับสิ่งลบ (Negative) นั้น ย่อมมีอาจแยกออกจากกันได้ แม้มันจะแย้งกันหรือคัดค้านกันก็ตาม - ทั้ง ๆ ที่มันแย้งกัน หรือคัดค้านกัน มันก็แทรกซึมเข้าหากันด้วย” (Anti - Diihring, p.28-29)

ตัวอย่างเช่น ปริมาณซึ่งเป็นอนุภาคที่เล็กที่สุดของสสารก็ประกอบด้วยประจุไฟฟ้าบวก กับประจุไฟฟาลบ และด้วยวิธีการที่ประจุไฟฟ้า 2 จำพวกนี้แทรกซึมเข้าหากันมันจึงสามารถสร้างคุณสมบัติทางฟิสิกส์และทางเคมี ขึ้นมาได้ก็โดยทำนองเดียวกันสังขารของคนเราที่เจริญเติบโตขึ้นมา นั้น ก็มีกระบวนการแห่งความขัดแย้งระหว่างเซลล์เก่าที่เสื่อมสลายตายไป กับ เซลล์ใหม่ที่เจริญเติบโตขึ้นมาเช่นเดียวกัน

การปฏิเสธย้อนปฏิเสธ

มาร์กซ์ให้ความเห็นว่า บรรดาสสารและสภาวะทั้งหลายทั้งปวงนั้น ประกอบด้วยตัวขึ้นมาด้วยความขัดแย้งภายใน โดยการบรรจุเอาสิ่งปฏิเสธเข้าไปในตัวของมันเอง ด้วยเหตุนี้ ภายในของสรรพสิ่งทั้งหลายจึงมีการต่อสู้กันภายในระหว่างสิ่งที่กำลังเจริญเติบโตกับสิ่งที่กำลังเสื่อมสลาย นั่นคือการต่อสู้ระหว่างสิ่งเก่า (ซึ่งเป็นตัวลบหรือตัวปฏิเสธ) กับสิ่งใหม่ (ซึ่งเป็นตัวบวกหรือตัวที่ใ้การปฏิเสธ)

การปฏิเสธในทางวิภาษวิธีนั้น มิได้หมายถึงคำว่า “ไม่” อย่างง่าย ๆ หรือถึงกับประกาศว่ามีบางสิ่งที่มีได้ดำรงอยู่ หรือกำลังถูกทำลายลงไปในทางใดทางหนึ่ง ตามที่ตนพอใจ (คำกล่าวของเองเกลส์) วิภาษวิธีนั้น เรียกร้องให้รับรู้เอกภาพอันได้แก่ความเกี่ยวพันกันระหว่างสิ่งลบ (ตัวปฏิเสธ) กับสิ่งบวก (ตัวได้ปฏิเสธ) และให้แลเห็นสิ่งบวกที่มีอยู่ในสิ่งลบด้วย” (Lenin, Philosophical Note book, p.217) ¹

อนึ่ง กฎนี้แสดงถึงแนวโน้มหรือทิศทางพัฒนาการของวัตถุนิยม ของเก่าที่ทันสมัยย่อมตายไป และเกิดของใหม่ที่ก้าวหน้าขึ้นมาแทนที่ การที่ของใหม่เกิดขึ้นแทนที่ของเก่านี้จัดเป็นพัฒนาการ และเรียกว่าการปฏิเสธ, ของใหม่ที่เกิดขึ้นแทนที่ของเก่านี้มีใช้จะคงใหม่อยู่ตลอดไป จะต้องมีการที่ใหม่กว่าเกิดขึ้นแทนอีก การที่ของใหม่กว่าปฏิเสธของใหม่นั้นเรียกว่าปฏิเสธซ้อนปฏิเสธ ซึ่งจะเกิดขึ้นอย่างไม่สิ้นสุด

สสารนิยมวิภาษวิธีของมาร์กซ์ต่างจากจิตนิยมวิภาษวิธีของเฮเกล

1. จิตนิยมวิภาษวิธีถือว่า โลกเป็นอาการปรากฏของวิญญาณสมบูรณ์ แต่สสารนิยมวิภาษวิธีถือว่า โลกเป็นวัตถุอยู่แล้วโดยธรรมชาติ พัฒนามาตามกฎการเคลื่อนที่ของสสาร ไม่ได้อาศัยวิญญาณสมบูรณ์แต่ประการใด

2. จิตนิยมวิภาษวิธียืนยันว่า จิตเท่านั้นเป็นสิ่งที่แท้จริง โลกทางวัตถุขึ้นอยู่กับจิต แต่สสารนิยมวิภาษวิธีถือว่า สสารเป็นความแท้จริงเชิงวัตถุวิสัย ไม่ขึ้นอยู่กับจิต สสารเป็นสิ่งปฐมภูมิ เพราะเป็นที่มาของเพทนาการ จิตเป็นสิ่งที่ทุติยภูมิเพราะเป็นผลของสสาร

สสารนิยมวิภาษวิธีถือว่า กระบวนการของโลกเคลื่อนที่เป็นวงกลมผ่านบทตั้ง (thesis) บทแย้ง (anti-thesis) และบทสรุป (Synthesis) อย่างไม่ขาดสาย และเป็นกระบวนการเปิด ไม่ใช่กระบวนการปิด วงกลมการเคลื่อนที่นี้มีลักษณะเป็นวงสว่าน ไม่ได้ซ้ำรอยเดิม บทสรุปใหม่กลายเป็นบทตั้งปะทะสังสรรค์กับบทแย้ง กลายเป็นบทสรุปใหม่เรื่อย ๆ ฉะนั้นสถาบันของมนุษย์จึงวิวัฒนาการไปไม่หยุดยั้ง และไม่มีขั้นใดเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้²

1 สุภัทร สุคนธาภิรมย์, พุทธปรัชญา กับ ปรัชญามาร์กซ์ สด. บพิธการพิมพ์ จำกัด กรุงเทพฯ หน้า 19-22

2 อมร ไสภณวิเชษฐวงศ์, ปรัชญาเบื้องต้น, โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, กรุงเทพฯ พ.ศ. 2523. หน้า 294-295

ปัญหาประจำบทที่ 4

1. นักอภิปรัชญาสมัยใหม่นั้น เมื่อแบ่งเป็นประเภทใหญ่ ๆ แล้วมีกี่ประเภท? คือประเภทไหนบ้าง? จงวิจารณ์ “อินเน็ต ไอเดีย” ของเดส์คาร์ตมาดู ตามที่ท่านเข้าใจ?
2. “ข้าพเจ้าคิด ข้าพเจ้าจึงมีอยู่” เป็นทฤษฎีของใคร? หมายความว่าอย่างไร จงวิจารณ์
3. นักปรัชญาสมัยใหม่คนใดที่นำเอาทฤษฎีปริมาณของเดโมคริตัสมาพัฒนา และเขาได้พัฒนาทฤษฎีดังกล่าวไปได้มากมายเพียงใด?
4. ท่านศึกษาทัศนะทางอภิปรัชญาของสปีโนซามาแล้ว ท่านเข้าใจ จิต และ พระผู้เป็นเจ้า ในทัศนะของท่านผู้นี้เพียงไร? จงชี้แจง
5. การที่เบอร์คเลย์ พูดว่า “ความมีอยู่จะต้องรับรู้ได้” หมายความว่าอย่างไร? จงอธิบาย?
6. เดวิด ฮิวม์ มีทัศนะทางอภิปรัชญา เทววิทยา และวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ อย่างไร? และ ท่าทีของฮิวม์มีลักษณะเป็นเทวนิยม อเทวนิยม หรือประสบการณ์นิยม จงวิจารณ์?
7. จากการศึกษาทัศนะของไลบ์นิซมาแล้ว ท่านมีความเข้าใจเรื่องโมนาดส์ อย่างไร?
8. ในทัศนะของคานท์ ได้แบ่งการคิดหาเหตุผลออกเป็น 3 ระดับนั้นมีอะไรบ้าง? และ คานท์บอกว่า การคิดหาเหตุผลใน 3 ระดับนี้เป็นบ่อเกิดวิทยาการได้ด้วย ลองวิจารณ์มาดู?
9. ที่ว่า “วิภาษวิธีไม่ใช่สิ่งใหม่” หมายความว่าอย่างไร? จงแสดงทัศนะวิภาษวิธีของเฮเกล มาดูตามที่ท่านเข้าใจ?
10. วิภาษวิธีของเฮเกลต่างจากของมาร์กซ์ อย่างไร? จงวิจารณ์?